



Panteia

Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM



Arbeidstoeleiding vanuit het pro en vso

Tussentijdse evaluatie Werkschool en vergelijking met Boris

Een onderzoek in opdracht van het Ministerie van OCW

Lot Coenen
Suzanne de Visser
Florieke Westhof
Mirjam Engelen

Projectnummer: B3967

Zoetermeer, 9 november 2012

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia/Research voor Beleid. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia/Research voor Beleid. Panteia/Research voor Beleid aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

Voorwoord

Sinds 2011 bestaat de Werkschool: een nieuw initiatief om de arbeidstoeleiding van jongeren op het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs te verbeteren. De Werkschool is met name bedoeld om de huidige (regionale) netwerken te ondersteunen en te ontlasten door administratieve en organisatorische zaken te regelen.

Tussen 2010 en medio 2012 liep het project Boris. Dit project was gericht op ongeveer dezelfde problematiek: de arbeidstoeleiding van jongeren op het voortgezet speciaal onderwijs.

Beide projecten zijn in samenhang met elkaar gemonitord. Dit is gebeurd in opdracht van de volgende vier ministeries, namelijk Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Veiligheid en Justitie en Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Voor Boris is het mogelijk dieper in te gaan op het doelbereik en de doeltreffendheid van het project dat inmiddels afgerond is. De Werkschool bevindt zich nog in de uitvoerende fase. Het rapport betreft een tussenevaluatie van werkzaamheden van de Werkschool tot nu toe en de ervaringen met de Werkschool. We gaan zoveel mogelijk in op de werkzame elementen van beide projecten en de wijze waarop de werkzame elementen in de reguliere processen zijn op te nemen.

Het onderzoeksteam wil alle betrokkenen (van jongeren tot hun werkgevers, van landelijk betrokkenen tot regionale regisseurs en van beleidsmedewerkers van gemeenten tot aan betrokkenen van diverse scholen) die aan het onderzoek hebben meegewerkt hartelijk bedanken voor de tijd en informatie die zij voor het onderzoek beschikbaar hebben gesteld. Ook willen wij de leden van de begeleidingscommissie: Elly Hagenaar, Jorien Kuipers, Stijn van Bruggen, Marije Braun en Mariëtte van den Aardweg hartelijk bedanken voor hun waardevolle adviezen gedurende het project.

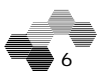
Dit onderzoek is uitgevoerd door Lot Coenen, Suzanne de Visser en Florieke Westhof en begeleid door ondergetekende.

Mirjam Engelen
Themamanager Werk en Inkomen



Inhoudsopgave

1	Achtergrond van het onderzoek	7
1.1	Arbeidstoeleiding van jongeren zonder startkwalificatie	7
1.2	Doelstelling van het onderzoek	7
1.3	Evaluatiekader	9
1.4	Opzet van het rapport	10
2	Omschrijving van de doelgroep	13
2.1	Schooltypen	13
2.2	Type beperkingen	14
2.3	De rode draad	17
3	De Werkschool: beleidsplan en uitvoering	21
3.1	De beleidsdoelstellingen	21
3.2	Hoe ziet een traject van Stichting de Werkschool er uit?	23
3.3	De uitvoering van de Werkschool	24
3.4	Het ideale werkschooltraject	31
3.5	Voorwaarden om de ideale Werkschool te bereiken	34
4	De Werkschool: doelbereik en doeltreffendheid	39
4.1	Doelbereik	39
4.2	Doeltreffendheid	41
5	Boris: beleidsplan en uitvoering	43
5.1	Beleidsprobleem en beleidsdoel	44
5.2	Beleidsplan	45
5.3	Uitvoering van de beleidsplannen	48
6	Boris: doelbereik en doeltreffendheid	55
6.1	Doelbereik	55
6.2	Doeltreffendheid	58
7	Samenhang tussen de Werkschool en Boris	63
7.1	Samenhang in de praktijk	63
7.2	Verskil in aanpak	63
7.3	De Werkschool en Boris in samenhang bekeken	64
8	Leerpunten voor de toekomst	67
8.1	De Werkschool	67
8.2	Boris	69
8.3	Tot slot	70



1 Achtergrond van het onderzoek

1.1 Arbeidstoeleiding van jongeren zonder startkwalificatie

De positie van jonge arbeidsgehandicapten op de arbeidsmarkt staat al enige jaren in de schijnwerpers. Aanleiding is de groei van de instroom in de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong), terwijl de uitstroom richting reguliere arbeid beperkt blijft. Jongeren zonder startkwalificatie uit het praktijkonderwijs (pro) en het voortgezet speciaal onderwijs (vso) maken relatief vaak gebruik van de Wajong.

De regering hoopt de groei van de Wajong tot stilstand te brengen door zoveel mogelijk jongeren uit het pro en het vso te laten participeren in een reguliere baan. De wet kwaliteit vso die per 1 augustus 2013 van kracht wordt, draagt hiertoe bij. Deze wet beoogt de kansen van leerlingen op maatschappelijke participatie te vergroten door:

- leerlingen zodanig op te leiden dat zij terug kunnen keren naar regulier onderwijs of een succesvolle overstap kunnen maken naar regulier vervolgonderwijs,
- leerlingen succesvol toe te leiden naar de arbeidsmarkt, indien mogelijk met een duurzaam arbeidscontract,
- leerlingen zo goed mogelijk voor te bereiden op vormen van dagbesteding.

Het is tot nog toe voor de jongeren uit het pro en het vso moeilijk om de overstap van school naar werk te maken. De oorzaken hiervan zijn heel verschillend.

Jongeren zonder startkwalificatie kosten in het algemeen meer tijd om in te werken voor bedrijven, en zijn moeilijker inzetbaar binnen het bedrijf. Bovendien vragen zij om investeringen, in de vorm van intern opleiden door het bedrijfsleven, die niet altijd zijn terug te verdienen. Een belangrijk feit is dat het voor werkgevers vaak onaantrekkelijk is deze jongeren in dienst te nemen. Als gevolg van de economische crisis is het voor deze jongeren extra lastig om een baan te vinden.

De projecten '*de Werkschool*' en '*Boris brengt je bij 'n baan*' pogen de overgang van school naar werk voor deze jongeren te vergemakkelijken.¹ In hoofdstuk 3 gaan we nader in op de Werkschool. Hoofdstuk 5 beschrijft de aanpak die is gehanteerd bij '*Boris brengt je bij een baan*' uitgebreider.

1.2 Doelstelling van het onderzoek

De ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Veiligheid en Justitie en Volksgezondheid, Welzijn en Sport hebben Panteia/Research voor Beleid gevraagd het project de Werkschool te monitoren en evalueren en dit project te vergelijken met Boris brengt je bij 'n baan. Het onderzoek moet het mogelijk maken de succesvolle elementen van beide methodieken zoveel mogelijk in de reguliere processen op te nemen.

Het onderzoek kent een driedelige doelstelling:

¹ Zicht op werk: de werkschool als werkend perspectief; Bruggen bouwen tussen speciaal onderwijs, de kenniscentra en de arbeidsmarkt.

1. Inzicht krijgen in het doelbereik en de doeltreffendheid van Stichting de Werkschool en Boris.
2. Inzicht krijgen in de werkzame bestandsdelen van de Werkschool en Boris.
3. Vaststellen van de verschillen en overeenkomsten tussen beide projecten en beschrijven welke werkzame mechanismen over te nemen zijn in de reguliere processen.

De doelstelling is geoperationaliseerd in de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat zijn het doelbereik en doeltreffendheid van de Werkschool en Boris?
 - a. Zijn het begrip Werkschool en de regionale succesformules bekend bij de verschillende benodigde betrokkenen?
 - b. Hoeveel regionale initiatieven zijn er opgestart?
 - c. Hoeveel jongeren nemen dele aan de Werkschool en Boris?
 - d. In hoeverre draagt begeleiding door de Werkschool en Boris bij aan een beter arbeidsmarktpositie van de jongeren?
2. Wat zijn de werkzame elementen van het concept Werkschool en Boris?
 - a. Welke vormen van communicatie zijn gebruikt om bekendheid te geven aan het begrip Werkschool en de regionale succesformules? Welke waren effectief?
 - b. Op welke wijze is getracht regionale initiatieven op te zetten? Welke waren effectief?
 - c. Hoe zien de Werkschool en Boris trajecten van de jongeren er uit? Welke waren effectief?
 - d. Op welke wijze is getracht landelijke afspraken te maken met bedrijfstakken, brancheorganisaties, werkgevers en werknemers over de arbeidsmarkttoeleiding van leerlingen uit het pro en vso? Welke waren effectief?
 - e. Welke landelijke randvoorwaarden zijn ingesteld (rechtmatigheid van inkoop, afspraken met het UWV en brancheorganisaties)? Welke waren effectief?
3. Op welke manier zijn de werkzame elementen van de Werkschool en Boris in het gangbare beleid toe te passen?

Dit rapport, geschreven in het najaar van 2012, betreft een tussenevaluatie van de Werkschool waarin we ingaan op de stand van zaken van de Werkschool tot nu toe. De resultaten worden mede gebruikt bij de beslissing om de Werkschool al dan niet voort te zetten. Daarbij is er specifieke aandacht voor:

- het aantal gestarte initiatieven
- het aantal jongeren dat wordt begeleid en bemiddeld
- de bekendheid van en waardering voor de Werkschool en Boris
- de vastgelegde landelijke randvoorwaarden en afspraken met UWV
- de betrokkenheid van en samenwerking met landelijke en regionale organisaties.

Het project Boris is inmiddels afgerond, van dit project kunnen we ook uitspraken doen over doelbereik en doeltreffendheid. Verder vergelijken we beide projecten.

Terminologie

Ten behoeve van de ontwikkeling van de regionale Werkscholen is een landelijke Stichting de Werkschool opgericht. In het voorliggende rapport bedoelen we met de Werkschool de regionale Werkschool. Als we de landelijke Stichting de Werkschool willen duiden, noemen we dat expliciet.

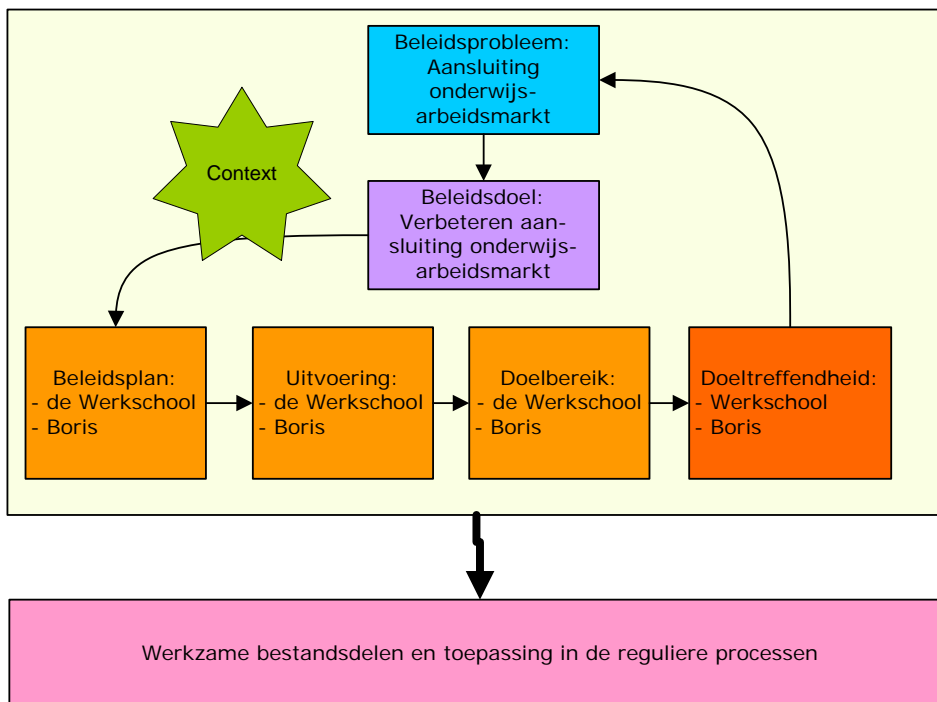
1.3 Evaluatiekader

De Werkschool en Boris zijn geen standaard beleidsprogramma's. Een goede evaluatie dient zowel aandacht te hebben voor de specifieke beleidsachtergrond als voor de unieke organisatorische kenmerken van het programma. Een evaluatiekader is daarbij een hulpmiddel om het onderwerp af te bakenen en de uitvoering van het onderzoek te structureren.

Het door Research voor Beleid/Panteia ontwikkelde evaluatiekader vindt zijn oorsprong in de methode van Realistisch Evalueren¹. Bij een realistische evaluatie wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen context, mechanisme en outcome. Een goed evaluatieonderzoek moet de onderliggende mechanismen aan het daglicht brengen die door de interventie op gang worden gebracht. Centraal hierbij staat wat werkt, voor wie en onder welke omstandigheden. Dus in het geval van de Werkschool gaat het om de vraag: hoe is het proces van school naar werk voor de leerlingen en de werkgevers en de scholen beïnvloed door het invoeren – en de wijze van invoeren – van de Werkschool en Boris en wat heeft dit tot gevolg gehad?

Op basis van de theorie van Pawson en Tilly heeft Panteia/Research voor Beleid het volgende evaluatiekader opgesteld. Dit kader is ook gebruikt als leidraad bij het schrijven van het rapport.

Figuur 1.1 Evaluatiekader



¹ Pawson, R.&N. Tilley. 1997, *Realistic Evaluation*. SAGE Publications, London.

Uitvoeringspraktijk

De eerste stap van het onderzoek was het blootleggen van de relatie tussen enerzijds de beleidsplannen en anderzijds de uitvoeringspraktijk. Na het bestuderen van de beleidsplannen is aan de hand van interviews met stakeholders in kaart gebracht op welke wijze in de praktijk invulling wordt gegeven aan de Werkschool en Boris.

Verder hebben we bekeken hoe het gedachtegoed van Stichting de Werkschool en Boris is uitgedragen naar de verschillende benodigde betrokkenen, op welke wijze dit leidde tot realisatie van de beleidsdoelstellingen en waar mogelijke knelpunten en oplossingsrichtingen liggen.

Ook zijn we doormiddel van casestudies nagegaan op welke wijze de begeleiding van de leerlingen in de praktijk is vormgegeven, op welke wijze dit volgens betrokkenen heeft geleid tot realisatie van de beleidsdoelstellingen, en waar mogelijke knelpunten en oplossingsrichtingen liggen.

Door betrokkenen te vragen wat leidt tot realisatie van de doelstellingen krijgen we een eerste zicht op de *werkzame elementen*.

Doelbereik en doeltreffendheid

Vervolgens is onderzocht tot welke concrete resultaten deze uitvoeringspraktijk leidt. Om dit te onderzoeken is een belronde uitgevoerd onder alle 30 arbeidsmarktregio's in Nederland. In de arbeidsmarktregio's met een Werkschool spraken we met de kwartiermakers en hun netwerkpartners. In de regio's zonder Werkschool is gesproken met een beleidsmedewerker van de centrumgemeenten.

Ook hebben we gebruik gemaakt van de monitorgegevens van Stichting de Werkschool en Boris zelf.

Werkzame elementen

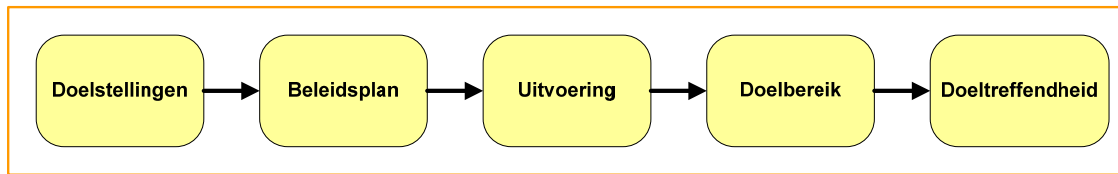
Door een verbinding te maken tussen de uitvoeringspraktijk en de effecten maken we inzichtelijk wat de *werkzame elementen* zijn van de Werkschool en Boris. Zo gaan we na wat werkt voor wie en onder welke omstandigheden.

Het analysekader helpt de evaluatie systematisch aan te pakken en te komen tot goede lessen en leerpunten voor de toekomst.

1.4 Opzet van het rapport

Het rapport start, na dit inleidende hoofdstuk, ter illustratie in hoofdstuk 2 met een beschrijving van de jongeren en hun problematiek. Op die manier wordt voor de lezer inzichtelijk over welke jongeren het eigenlijk gaat. Wat zijn de problemen waar de jongeren tegenaan lopen en waarom lukt het ze niet makkelijk om een baan te vinden?

In de hoofdstukken daarna beschrijven we de projecten de Werkschool en Boris uitgebreid. We lopen hierbij de stappen van het evaluatiekader langs. We laten dit zien door een versimpelde figuur van het evaluatiekader weer te geven. Een stippellijn geeft aan op welke elementen het hoofdstuk betrekking heeft.



Hoofdstuk 3 en 4 staan in het teken van de Werkschool. In hoofdstuk 3 worden achtereenvolgend de beleidsplannen van de Werkschool en de uitvoering van deze plannen besproken. In hoofdstuk 4 staan – voor zover mogelijk - het doelbereik en de doeltreffendheid van de werkscholen centraal. Op deze onderwerpen kunnen we gezien de fase waarin de Werkschool zich nu bevindt nog niet al te diep ingaan. Het project is immers nog lopend en dit betreft een eerste tussenevaluatie.

Boris wordt besproken in hoofdstuk 5 en 6 van het rapport. Wederom worden eerst de beleidsplannen en de uitvoering van deze plannen besproken (hoofdstuk 5) en vervolgens het doelbereik en de doeltreffendheid (hoofdstuk 6).

In hoofdstuk 7 vergelijken we beide projecten, bespreken we de werkzame elementen en bekijken we hoe de projecten (zo mogelijk in samenhang) een plek kunnen krijgen in het gangbare beleid.

Tot slot geven we in hoofdstuk 8 leerpunten voor de toekomst.

2 Omschrijving van de doelgroep

De potentiële doelgroep van de Werkschool en Boris is moeilijk te definiëren. Gemeenschappelijke deler is dat het voor leerlingen van de Werkschool en Boris een lange weg is om een reguliere baan te vinden en te behouden. Elke stap die de leerling maakt op weg naar reguliere arbeid moet als een grote overwinning gezien worden.

In dit hoofdstuk proberen we de lezer zo goed mogelijk te informeren over welk type jongeren we het hebben. Op wat voor scholen zitten de jongeren die in aanmerking komen voor de Werkschool en Boris? Wie zijn de jongeren die baat kunnen hebben bij de aanpak van Boris of de Werkschool? We beschrijven de doelgroep naar type beperking en we gaan ook in op het ondersteunende netwerk¹.

2.1 Schooltypen

De jongeren die in aanmerking komen voor deelname aan de Werkschool en Boris hebben een beperking en zitten als gevolg daarvan op het Voortgezet Speciaal Onderwijs (vso) of het Praktijkonderwijs (pro). We beschrijven hieronder kort de schooltypen.

2.1.1 Beperkingen van jongeren op het pro

Het pro is voor moeilijk lerende kinderen. De regionale verwijzingscommissie wijst de aanvraag voor praktijkonderwijs uitsluitend toe, indien de leerling:

- Een intelligentiequotiënt heeft binnen de bandbreedte van 55 tot en met 80, en
- Een leerachterstand heeft op tenminste twee van de vier domeinen inzichtelijk rekenen, begrijpend lezen, technisch lezen en spellen, tenminste één van deze twee domeinen inzichtelijk rekenen of begrijpend lezen betreft. Leerlingen uit het praktijkonderwijs hebben naast hun leerachterstanden vaak ook sociaal-emotionele problemen.

Pro leerlingen worden vaak overschat, omdat zij er normaal uitzien en zich verbaal vaak goed kunnen uiten. Ook zijn ze geneigd zichzelf te overschatten. Daarom is het belangrijk dat ze zowel op school als op het werk begeleid worden door iemand die bekend is met deze leerlingen.

2.1.2 Beperkingen van jongeren op het vso

Scholen uit het voortgezet speciaal onderwijs bieden onderwijs aan jongeren met een beperking die niet binnen het reguliere of praktijkonderwijs terecht kunnen. De diversiteit aan beperkingen is zeer groot. Het vso bestaat uit verschillende clusters. Elk cluster is gericht op een specifieke groep leerlingen. Voor de Werkschool en Boris zijn vooral de clusters 3 en

¹ Voor dit hoofdstuk is voor een belangrijk deel gebruik gemaakt van het rapport: Hobbels en Kruiwagens, Knelpunten en succesfactoren bij de overgang van school naar werk door Wajongers. R.C. Bakker, S.M. De Visser, J.H. van Velzen, M.C.C. van Haeften en M.W.H. Engelen.

4 van belang. De clusters 1 en 2 betreffen scholen voor jongeren die een visuele of auditieve beperking hebben.

Cluster 3

Tot de leerlingen uit cluster 3 onderwijs behoren jongeren met een verstandelijke beperking (ZMLK). Daarnaast kunnen ook langdurig zieke kinderen zonder een verstandelijke beperking tot cluster 3 behoren. De jongeren met een verstandelijke beperking hebben een IQ van 55 of lager, dan hebben we het over een leervermogen van een kind van ongeveer groep 4 of 5 van de basisschool. Ook jongeren met een IQ tussen de 55-70 kunnen naar een cluster 3 school, maar dan moet er naast een verstandelijke beperking ook sprake zijn van andere problemen, zoals een lage (sociale) redzaamheid en grote leerachterstanden. Het belangrijkste kenmerk van jongeren met een verstandelijke beperking is dat de ontwikkeling van deze jongeren langzamer verloopt. De jongeren zullen altijd een achterstand houden. De leerlingen kunnen zich ook maar voor een korte tijd concentreren. Tot slot is de sociale redzaamheid van deze jongeren laag.

Op de werkvloer kunnen de jongeren vaak lastig overzicht houden. Daarom is het belangrijk dat hun werkzaamheden afgebakend zijn. Ook hebben de jongeren hulp nodig bij het leggen van contacten met collega's.

Cluster 4

Leerlingen in cluster 4 van het VSO hebben ernstige gedragsmatige of psychiatrische problemen. Ze worden ook wel zeer moeilijk opvoedbare kinderen genoemd (ZMOK). Veel voorkomende stoornissen in het cluster 4 onderwijs zijn stoornissen uit het autistisch spectrum (ASS) en ADHD. Vaak gaat gedragsmatige of psychiatrische problematiek gepaard met andere problemen, zoals sociaal-emotionele problematiek.

In tegenstelling tot veel leerlingen uit cluster 3 kunnen veel leerlingen uit het cluster 4 onderwijs een opleiding afronden op vmbo, havo of zelf vwo niveau.

Cluster 4 leerlingen vinden het moeilijk om zich in te leven in leeftijdsgenoten en vertonen naar volwassenen vaak oppositioneel gedrag. Sociale vaardigheden zijn minder goed ontwikkeld en ze kunnen vaak minder goed overzicht houden over hun taken. Dit is lastig bij het vinden en behouden van een baan.

2.2 Type beperkingen

In deze paragraaf wordt een aantal beperkingen die veelvuldig voorkomt bij de doelgroep beschreven. De beschrijvingen¹ zijn vrij algemeen gehouden. De ernst van de beperkingen en de daaruit volgende gedragingen kunnen per persoon sterk verschillen. Ook hoeven niet alle kenmerken van een beperking per definitie bij de beperkte aan de orde te zijn.

Licht verstandelijk beperkten (lvb)

Een lichte verstandelijke handicap wordt over het algemeen gekoppeld aan een intelligentiequotiënt van 50-85, bepaald door middel van een individueel afgenomen intelligentie-

¹ Voor de beschrijvingen is een variëteit aan digitale bronnen gebruikt. De (medische) juistheid is hierbij niet altijd te controleren. We hebben getracht een zo realistisch mogelijk beeld te schetsen van de doelgroep van dit onderzoek, maar kunnen niet garanderen dat deze informatie volledig correct is. De casestudies zijn naast de digitale bronnen ook input geweest voor de beschrijvingen.

test¹. Daarnaast is het persoonlijk functioneren op bepaalde vlakken minder dan gemiddeld. Dit kan bijvoorbeeld op het vlak van interpersoonlijke contacten, zelfsturing, leervaardigheden en persoonlijke verzorging zijn.

In de praktijk komt de beperking tot uiting in traagheid van begrip. De jongeren hebben moeite met leren waardoor het tempo op het reguliere onderwijs veelal te hoog gegrepen is. Ook in de omgang met anderen heeft de beperking zijn uitwerkingen. Het is voor de jongeren vaak moeilijk zich goed uit te drukken, waardoor misverstanden ontstaan. Het zich niet begrepen voelen, kan tot afwijkend gedrag leiden. Dit kan agressief of verbaal geweld zijn, maar ook in de schulp kruipen kan voorkomen.

Voorbeeldcase Ivb

Anita² heeft een lichte verstandelijke handicap. Omdat ze veel moeite heeft met leren, heeft ze tot haar negentiende op het speciaal onderwijs gezeten. Rekenen en taal zijn voor Anita erg lastig en ook klokkijken gaat niet altijd even soepel. Praktische vaardigheden gaan haar een stuk makkelijker af: *"Als ze maar goed worden uitgelegd en ik niet te veel tegelijk moet doen."*

Inmiddels heeft Anita een baan in de horeca. Ook hier komt haar handicap tot uiting. Omdat ze niet goed kan lezen en het haar moeite kost meerdere dingen tegelijk te onthouden, ligt het werktempo wat lager en is het moeilijk nieuwe taken aan te leren. Om het leerproces te ondersteunen, worden daarom van elke taak foto's gemaakt. *"Dan hoef ik alleen maar op de foto te kijken om te weten wat ik moet doen."* Ook in de omgang met gasten speelt de beperking een rol: *"De meeste ken ik nu wel, daar durf ik wel mee te praten. Maar als ik ze niet ken, durf ik dat niet. Daar moet ik van mijn baas aan werken."*

Autisme en aanverwante stoornissen

Autisme en aanverwante stoornissen zijn zogenaamde pervasieve ontwikkelingsstoornissen (Pervasive Development Disorders: PDD, ook wel Autisme Spectrum Stoornis (ASS) genoemd). Dit houdt in dat er sprake is van een stoornis die het hele functioneren van de persoon beïnvloedt. *Autisme* en het *syndroom van Asperger* zijn twee bekende en relatief veelvoorkomende ASS's. Belangrijkst verschil tussen Autisme en het syndroom van Asperger betreft de taalontwikkeling. In tegenstelling tot autisme is die bij het syndroom van Asperger normaal. De derde relatief grote groep is de PDD-NOS (not otherwise specified). Onder deze groep vallen mensen die kenmerken vertonen van een ASS, maar niet zijn in te delen in een specifieke stoornis. Autisme begint voor de leeftijd van drie jaar en kenmerkt zich door een achterblijvende ontwikkeling op drie terreinen: sociale en empathische contacten, ontwikkeling van communicatie en taal, en gedragsontwikkeling. Vaak heeft deze doelgroep daarnaast te kampen met een cognitieve beperking. Er bestaat echter ook het zogenaamde hoogfunctionerend autisme, waarbij geen sprake is van een verlaagde intelligentie.

De gevolgen van de verschillende pervasieve stoornissen kunnen per persoon heel divers zijn. Voor autisten geldt dat ze in de praktijk goed kunnen omgaan met alles wat "letterlijk" is. Woordgrapjes, sarcasme, spreekwoorden en gezegden worden echter vaak niet begrepen omdat ze letterlijk worden genomen. Verder verlopen denkpatronen vaak in vaste structuren. Een bepaalde activiteit (tandenpoetsen/koken) vindt altijd plaats in een bepaal-

¹ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, fourth edition, 1994 American Psychiatric Association

² Deze beschrijvingen zijn overgenomen uit het eerder genoemde 'hobbels en kruiwagens' rapport.

de omgeving (badkamer/keuken). Dat tandenpoetsen ook zou kunnen in de keuken zal een autist niet snel zelf bedenken, omdat een tandenborstel voor hen alleen in de badkamer betekenis heeft. Daarnaast hebben autisten, als gevolg van een gebrek aan empathie, vaak moeite met inleven in andere personen. Hierdoor is het voor hen lastig sociale relaties te onderhouden, omdat zij zich niet kunnen voorstellen wat er van hen wordt verwacht. Sociale relaties hebben namelijk geen vaste structuur.

Voorbeeldcase Autisme en aanverwante stoornissen

Robbert is een jongen van 22 jaar die bij een klein computer bedrijf werkt. Hij is daar drie dagen in de week. Daarnaast volgt hij nog een ICT-cursus op het ROC. Robbert is heel goed met computers; hij heeft het zichzelf aangeleerd. Zijn werkgever heeft een klein bedrijf met een aantal werknemers in de binnendienst die computers installeren en repareren en een groot aantal jongens in de buitendienst die bij particulieren service verlenen. Hij heeft geprobeerd om Robbert daarin mee te laten lopen maar dat was geen succes. Steeds wisselende mensen en omgevingen kan Robbert niet aan. Daardoor kan hij ook niet in de winkel van het bedrijf werken. Zijn werk moet ook zonder veel stress zijn. Drie dagen per week werken is ook het maximale aantal dagen dat hij aan kan. Hij heeft relatief meer rust nodig. Robbert woont in een woongroep waar hij het niet naar zijn zin heeft, zijn vriendin is zwanger en ze kunnen moeilijk huisvesting vinden. Dit soort privé-aangelegenheden werken sterk door in zijn werkhouding en productiviteit.

Psychische stoornissen

Naast bovengenoemde beperkingen onderscheiden we nog een derde type beperking, namelijk psychische stoornissen. Hieronder verstaan wij stoornissen zoals dwangneuroses en fobieën, maar ook andere stoornissen die het functioneren van de betrokken persoon beïnvloeden.

Een veel voorkomende stoornis in de doelgroep van dit onderzoek is ADHD (Attention Deficit & Hyperactive Disorder). ADHD'ers zijn beweeglijk, onrustig en minder voorspelbaar in hun motoriek en in hun denken. Ze zijn gevoelig voor prikkels van buitenaf, maar zoeken de prikkels zelf op wanneer die ontbreken. Aan de ene kant kan dit leiden tot een grote mate van creativiteit en originaliteit bij probleemoplossend denken. Aan de andere kant hebben mensen met ADHD vaak problemen met het focussen op een bepaalde taak en zijn ze snel afgeleid.

Naast ADHD zijn er ook andere psychische stoornissen die de arbeidsinschakeling moeilijker maken. Het gaat dan bijvoorbeeld om Gilles de la Tourette en het Prader Willi syndroom. De eerste staat vooral bekend als de aandoening waarbij men ongecontroleerd vloekt. Het syndroom van Gilles de la Tourette omvat echter een verzameling verschijnselen die de vorm hebben van ongecontroleerde spierbewegingen en het maken van geluiden (tics). De ernst van deze tics is vaak mede afhankelijk van de situatie waarin de jongere zich bevindt. In situaties waarin de jongere zich ongemakkelijk voelt, bestaat de kans dat de tics erger worden. Ook het in bedwang proberen te houden van de tics werkt vaak averechts. Het Prader Willi syndroom kenmerkt zich door een ontembare eetlust. Gevolgen daarvan zijn onder andere spierslakte en obesitas. Personen met deze beperking moeten over het algemeen goed in de gaten gehouden worden, zodat ze niet blijven eten. Op latere leeftijd kan er ook sprake zijn van psychische problemen zoals spontane woede-uitbarstingen en perioden van depressief gedrag.

Ook mensen met fobieën (bv. pleinvrees), dwangmatige gedragingen (bv. licht meerdere malen aan/uit) en aandoeningen zoals borderline en schizofrenie vallen onder deze groep beperkingen. In de klas en op het werk kunnen jongeren met dit type beperking voor overlast zorgen. Niet stil kunnen zitten of regelmatig iets roepen leidt af. Bovendien kan het ook negatieve reacties oproepen bij anderen.

Voorbeeldcase Psychische stoornissen

Martijn heeft ADHD en is met gedragsproblemen op het VSO gekomen. Van hieruit heeft hij gedurende een half jaar stage gelopen bij een activiteitscentrum. Toen hij hier een baan aangeboden kreeg, is hij op zijn 18^{de} met school gestopt om te gaan werken. Omdat het werk erg seizoensgebonden was is Martijn na 1,5 jaar aan de slag gegaan als heftruckchauffeur.

Op de werkvloer is het merkbaar dat Martijn ADHD heeft: *“Je loopt weg bij je werk, je praat meer. Je hebt concentratieproblemen.”* Omdat de ploegleider niet om kon gaan met het ADHD van Martijn is zijn contract niet verlengd. Nu is hij verhuizer, maar dat is fysiek zwaar. Verder ondervindt Martijn weinig hinder van zijn beperking. *“Ik werk niet zo hard als anderen.”* Wel heeft Martijn moeite met nieuwe situaties: *“Je bent zo een paar maanden langer bezig om het werk te leren en om de mensen te leren kennen.”* Martijn denkt dat hij daarom het best tot zijn recht komt in routinematig werk.

Combinatie van beperkingen

Het is niet ongebruikelijk dat er een combinatie van verschillende beperkingen optreedt bij één persoon. Eerder is al aangegeven dat een groot deel van de mensen met autisme of aanverwante stoornis ook cognitieve beperkingen heeft. Het komt echter ook voor dat er verschillende psychische stoornissen bij één persoon worden aangetroffen. Dit maakt de problematiek in het algemeen veel complexer, hetgeen ook gevolgen zal hebben voor de kansen op de arbeidsmarkt. Het gedrag van de jongere wordt dan immers op meerdere manieren beïnvloed, waardoor het lastiger is het gedrag te beheersen.

Voorbeeldcase Combinatie van beperkingen

Eelco heeft een cognitieve beperking. Hierdoor begrijpt hij sommige dingen niet altijd even snel en heeft hij moeite met het onthouden van dingen. Naast deze beperking heeft Eelco een erg drukke persoonlijkheid. Hij kan moeilijk stilzitten en is snel afgeleid.

Eelco werkt nu als schoonmaker. Dat werkt voor hem goed. Het is actief werk, waardoor hij zijn energie kwijt kan. Omdat het werk niet zo ingewikkeld is, kan hij ook goed zelfstandig werken.

2.3 De rode draad

Ondanks de grote verscheidenheid in de beperkingen en wijze waarop dit tot uiting komt in de dagelijkse praktijk, is er een aantal aspecten dat bij al de jongeren terugkomt. Juist deze rode draad in de beperkingen van de jongeren kan van groot belang zijn bij het stimuleren van arbeidsmarktparticipatie van de jongeren.

Stabiele omgeving

Als gevolg van de beperkingen hebben veel jongeren belang bij een vertrouwde omgeving. Indien mensen op de hoogte zijn van de beperking en de gevolgen daarvan, ontstaat er een veilig gevoel. Het gedrag is verklaarbaar en de omgeving heeft daar begrip voor. Net zo goed als de jongere vertrouwd moet raken met de omgeving, heeft de omgeving ook tijd nodig om aan de jongere en zijn beperking te wennen. De eerste keer dat iemand in contact komt met iemand die leidt aan een tic, kan dat tot ongemak leiden. Het is dan niet een kwestie van onwil, maar van onwetendheid. Na enige tijd ontstaat er gewenning en valt het afwijkende gedrag niet meer op.

Voor de jongere betekent een wisseling in de omgeving dat er energie en tijd gestoken moet worden in het vertrouwd raken met de nieuwe omstandigheden en personen. Bij een wisseling kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een nieuwe leidinggevende, een nieuwe collega of een nieuwe werkplek. Wanneer de veranderingen te groot zijn, kan dit leiden tot problemen. Indien een jongere uitgaat van vaste patronen en structuren, kan een wijziging in de omstandigheden ertoe leiden dat de jongere dichtslaat of doorslaat.

Niet teveel tegelijk

In vergelijking met jongeren zonder beperking is deze groep veel energie kwijt aan het omgaan met de beperking. Doordat de aandacht vrijwel altijd verdeeld is over meerdere zaken, is het voor hen lastiger meer dingen te combineren. Bij deze groep is het daarom van belang niet teveel tegelijk te doen. In de aansturing van de jongeren moet hiermee rekening gehouden worden. In plaats van een lijst van taken in een keer uit te leggen, is het beter de uitleg per taak te geven. Wanneer de eerste taak af is, komt de volgende taak pas aan bod. Wanneer de jongeren verschillende dingen met elkaar moeten combineren, bestaat de kans dat het misgaat. Er kunnen dingen vergeten worden of er ontstaat een gevoel van paniek. Stressbestendigheid is bij deze jongeren vaak maar beperkt aanwezig. Uiteraard geldt dat de een meer aan kan dan de ander. In de praktijk is het dan ook zaak te bekijken welke belasting voor de betreffende jongere passend is en het werk hierop aan te passen.

Thuisituatie

Het komt veel voor dat er meerdere kinderen uit één gezin naar het speciaal onderwijs gaan. Veelal is dit terug te voeren op problemen van de ouders. Een deel van de beperkingen die jongeren hebben, zijn erfelijk bepaald. Dat betekent dat er bij de ouders ook vaak al een bepaalde, vaak lichte, variant van de aandoening terug te vinden is. In de praktijk hoeven zij hier geen hinder van te ondervinden. In veel gevallen is er bij de ouders ook geen diagnose gesteld, simpelweg omdat de lichte vorm van dit type beperkingen vroeger minder snel opgepikt werd als een reële beperking.

Daarnaast zijn er ook veel jongeren die afkomstig zijn uit een gebroken gezin of anderszins onstabiele thuisituatie. De jongeren krijgen hierdoor thuis vaak niet de structuur en aandacht die nodig is om hen goed te begeleiden. Gedrag dat mogelijk goed te beheersen zou zijn, krijgt dan soms de kans uit de hand te lopen. Wanneer de jongere naar een reguliere school gaat, is dat vaak het moment waarop de overplaatsing naar het speciaal onderwijs in gang wordt gezet.

Doordat de ouders regelmatig zelf problemen hebben, is het voor hen vaak lastig te kunnen beoordelen wat de juiste keuzes voor hun zoon of dochter zijn. In de begeleiding is het daarom van belang dat de aandacht niet alleen uitgaat naar de jongere zelf. De ouders spelen een belangrijke rol in het leven van de jongere. Naast de gebruikelijke band tussen ouder en kind zijn de ouders juridisch gezien vaak verantwoordelijk voor de jongeren. Daarom moeten de ouders ook inzien dat de door de school of begeleider voorgestelde handelwijze voor de jongere de beste optie is en hiervoor hun toestemming geven. Door de ouders te betrekken in de begeleiding van de jongere kan bovendien het werk van de school thuis voortgezet worden.

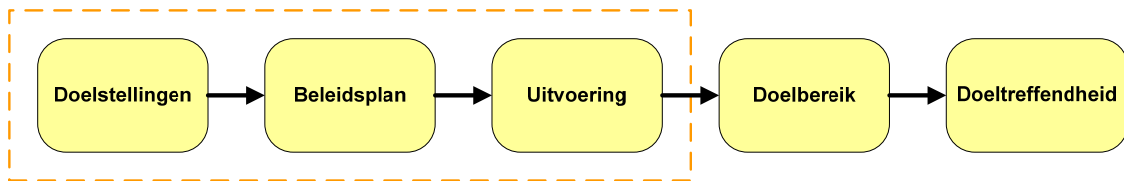
Grote motivatie

Aan motivatie is bij deze jongeren vaak geen gebrek. Wanneer blijkt dat hun beperking niet automatisch een levenslange uitkering hoeft te betekenen, willen veel jongeren graag werken. Werk biedt een uitbreiding van de sociale omgeving en vormt een belangrijke aanvulling op het leven van de jongere. Werken geeft een nuttige dagbesteding en betreft de jongere bij de maatschappij. Voor veel jongeren is er op dit moment nog geen sprake van een sociaal isolement, omdat ouders en familie nog in de buurt zijn. Door de jaren heen zal dit ondersteunende systeem verdwijnen doordat ze bijvoorbeeld uit het ouderlijk huis vertrekken of ouders komen te overlijden. Door de jongere nu te betrekken bij de maatschappij wordt de kans op een sociaal isolement op latere leeftijd beperkt.

Dat neemt niet weg dat een verhoogde mate van ondersteuning en begeleiding goed is. Een bepaalde mate van bescherming is nodig. Het is een kwetsbare groep die zichzelf zonder ondersteuning lastig staande zal kunnen houden bij het betreden van de arbeidsmarkt. Er moet echter wel voor gewaakt worden dat de jongere niet teveel afgeschermd wordt. Wanneer de jongere eenmaal zijn positie op de arbeidsmarkt heeft veroverd, kan de noodzaak voor bescherming namelijk afnemen. De jongere bouwt werkervaring op en leert bij in de praktijk. Naarmate de jongere langer aan het werk is, zal de behoefte aan begeleiding mogelijk afnemen. Op de lange duur is een deel van de jongeren zelfs in staat zonder ondersteuning deel te nemen aan de maatschappij. Wanneer de jongeren teveel worden afgeschermd, krijgen zij waarschijnlijk niet de kans zich te bewijzen.

3 De Werkschool: beleidsplan en uitvoering

In hoofdstuk 3 en 4 behandelen we de Werkschool. In het voorliggende hoofdstuk komen het beleidsdoel, het werkplan en de wijze waarop hierin de praktijk uitvoering aan is gegeven, aan de orde. Het geeft de relatie weer tussen het plan en de daadwerkelijke uitvoering.



Het beleidsplan van de Werkschool is in vergelijking met het beleidsplan van Boris vooraf alleen globaal uitgewerkt. We beperken ons daarom in paragraaf 3.1 tot het beschrijven van de beleidsdoelstellingen en in paragraaf 3.2 tot het weergeven van de wijze waarop een traject er volgens Stichting de Werkschool nu uitziet. De ervaringen van betrokkenen met de uitvoering van de Werkschool komt in paragraaf 3.3 aan de orde. Paragraaf 3.4 geeft het ideale werkschooltraject weer. In paragraaf 3.5 volgen ten slotte de voorwaarden om het ideale werkschooltraject te bereiken.

3.1 De beleidsdoelstellingen

De Werkschool is een traject voor arbeidstoeleiding bedoeld voor jongeren uit de laatste fase (maximaal twee jaar voor uitstroom) van het praktijkonderwijs (pro) en het voortgezet speciaal onderwijs (vso). Deze jongeren zijn niet in staat om een startkwalificatie te halen, maar kunnen mogelijk wel op de arbeidsmarkt participeren.

De Werkschool is tevens een netwerk in de regio waarin werkgevers, scholen, gemeenten, kenniscentra onderwijs-arbeidsmarkt, UWV en (jeugd)zorginstellingen worden samengebracht. Uitgangspunt van de Werkschool is het *bedrijfsleven* en niet het onderwijs. Daarom start de Werkschool met het maken van afspraken met werkgevers in de regio over het beschikbaar stellen van stage-, leerwerkplaatsen en betaalde banen. De Werkschool zoekt werkgevers actief op en stimuleert hen tot het creëren van banen op maat. Vanuit de Werkschool is er één vaste begeleider voor de school, de jongere en de werkgever. Gezamenlijk stippelen zij de meest optimale route naar regulier werk uit. Werkend leren bij een bedrijf is hier onderdeel van. Via een inkoopcontract met de Werkschool maakt de school afspraken over het maatwerktraject voor de jongere en de financiële aspecten hiervan. De Werkschool neemt de zorg van de school om tot plaatsing in een betaalde baan te komen over en ontlast werkgevers en scholen, door alle administratieve en organisatorische zaken te regelen. De Werkschool duurt ten hoogste drie jaar, waarvan de jongere maximaal twee jaar een stage- en/of een leerwerkplaats vervult. Slaagt de plaatsing niet bij de ene werkgever, dan is het aan de Werkschool om elders tot plaatsing te komen. Maximaal één jaar

wordt besteed aan het bijspijkeren van kennis en vaardigheden bij de jongere die nodig zijn om een werkplek in een bedrijf te vervullen.¹

Het kabinet ziet de ontwikkeling van de Werkschool primair als een verantwoording van de regionale partijen. De deelnemende partijen financieren de Werkschool dan ook met hun eigen middelen. Wel stelt het kabinet Stichting de Werkschool gedurende maximaal 3 jaar een subsidie van jaarlijks 1 miljoen euro ter beschikking ten behoeve van de ontwikkeling van de werkscholen. De Stichting de Werkschool ontvangt de subsidie om doelstellingen op drie niveaus te realiseren²:

Op het landelijke niveau:

- Het ontwikkelen van een landelijk kader voor de Werkschool dat openbaar gemaakt wordt;
- Communicatie over de Werkschool door middel van communicatiecycli in alle 30 arbeidsmarktregio's en informatieverstrekking aan de verschillende benodigde betrokkenen zoals brancheorganisaties, gemeenten, scholenorganisaties, werkgeversorganisaties en O&O fondsen. De activiteiten hebben tot doel de bekendheid en waardering van de Werkschool te verhogen en het oprichten van regionale werkscholen te stimuleren;
- Kennisuitwisseling over de werkschoolformules en het landelijk kader;
- Ontwikkeling van en kennisuitwisseling over werkschoolformules voor bijzondere groepen, zoals jongeren in de jeugdzorg, jeugdinstellingen of jeugdreclassering;
- Stimuleren en realiseren van landelijke afspraken en overeenkomsten met onder andere bedrijfstakken, brancheorganisatie, werkgevers en werknemers zodat deze kunnen worden doorvertaald naar de regio's;
- Bevorderen van kennisdeling van goed werkende werkscholen door het opstellen van handreikingen en het organiseren van trainings- en intervisiebijeenkomsten;
- Systematisch monitoren en documenteren van de werkschoolinitiatieven en deze informatie beschikbaar stellen.

Op regionaal niveau:

- Het vervullen van een aanjaagfunctie in de regio's. Het inzetten van kwartiermakers in de regio valt niet onder de subsidiabele activiteiten.

Op het niveau van de leerling:

- Het stimuleren en controleren dat leerlingen volgens het landelijk kader en conform geldende wet- en regelgeving door scholen voor voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs duurzaam naar arbeid worden geleid, waarbij de Werkschool ondersteunt om dat traject te optimaliseren en de overgang naar duurzame arbeid faciliteert.

Continuering van de subsidieverlening na 1 november 2012 is mede afhankelijk van de bereikte resultaten tot 1 oktober 2012. De resultaten van Stichting de Werkschool worden beoordeeld op de volgende aspecten:

- Het aantal gestarte initiatieven;
- Het aantal jongeren dat wordt begeleid en bemiddeld;
- De bekendheid en waardering voor de Stichting de Werkschool;

¹ Advies Commissie Werkscholen. Zicht op werk: de werkschool als werkend perspectief.

² Subsidiebeschikking landelijke ondersteuning werkschool

- De vastgelegde landelijke voorwaarden, waaronder afspraken over rechtmatigheid van inkoop, afspraken met het UWV en brancheorganisaties;
- De betrokkenheid van en samenwerking met landelijke en regionale organisaties.

De Werkschool i

Een bijzondere vorm van de Werkschool is de 'Werkschool i'. Deze richt zich op de begeleiding naar de arbeidsmarkt van jongeren die verblijven in een gesloten instelling van jeugdzorg of justitiële inrichtingen (JJI). Ook voor deze jongeren geldt dat uitvoering gegeven moet worden aan de doelstellingen van arbeid en participatie in de maatschappij, waarbij die doelstellingen bijdragen aan het verminderen van de kans op recidive. Doel van de Werkschool i in deze is ook voor deze jongeren uitvoering geven aan doelstellingen van werk en participatie in de maatschappij.

3.2 Hoe ziet een traject van Stichting de Werkschool er uit?

De Werkschool werkt niet met een standaard methodiek. Wel doorloopt de werkschoolformule in grote lijnen de hieronder genoemde stappen om leerlingen naar werk te begeleiden. In onderstaande figuur staan de 5 hoofdstappen beschreven die een leerling vanaf de aanmelding bij de Werkschool doorloopt.

Hoofdstap 1: Aanmelding bij de Werkschool

In deze stap is de Werkschool in gesprek met scholen om leerlingen te selecteren en aan te melden. De Werkschool werkt binnen de context dat de scholen verantwoordelijk zijn en blijven voor de leerling en dat zij daarom bepalen of en wie ze als leerling aandragen voor een traject via de Werkschool. Daartoe zijn gesprekken met scholen nodig. Omdat voor het slagen van het werkschooltraject ook toestemming en medewerking van de ouders nodig is, vinden er in deze fase ook altijd gesprekken plaats met de ouders. Omdat het gezin zelf al vaak te maken heeft met ondersteuning vanuit MEE¹, is ook vaak een begeleider vanuit deze organisatie betrokken bij de gesprekken. Daarnaast kunnen ook andere zorgbegeleiders aanwezig zijn, zoals de persoonlijke begeleider van de woongroep waarin leerlingen soms al wonen.

Hoofdstap 2: Intake en diagnose

Als de leerlingen zijn aangemeld bij de Werkschool verzorgt de werkschoolregisseur de intake van deze leerlingen. Daarin wordt samen met de begeleider van de betrokken school doorgenomen wat de leerling allemaal al heeft gedaan, wat goed en wat niet goed ging, welke arbeidsmarktperspectieven er zijn, en wat dan de vereiste vervolgstappen zijn voor een succesvolle toeleiding naar een baan.

Hoofdstap 3: Inrichten leerlingtraject

Bij het inrichten van het leerlingtraject worden twee stappen doorlopen:

- Toets bij UWV: De deelnemende partijen financieren de Werkschool met hun eigen middelen. De belangrijkste financier (naar omvang van de budgetten) van de werkschooltrajecten is het UWV. Uitgangspunt bij de financieringsconstructie is dat als alle partijen

¹ MEE ondersteunt mensen met een beperking en is een samenwerkingspartner voor alle organisaties die mensen met een beperking van dienst willen zijn, zoals gemeenten, scholen, UWV en woningcorporaties.

hun eigen expertise inzetten voor de samenwerking in de Werkschool, zij hun eigen wettelijke kerntaken beter kunnen uitoefenen.

De regionale arbeidsdeskundige van het UWV bepaalt of de aangedragen leerlingen in aanmerking komen voor financiering door het UWV en voor welk bedrag. Zonder UWV-financiering kan geen werkschooltraject starten omdat er dan onvoldoende middelen zijn.

- **Inschakelen expertise SBB:** De door de Werkschool en Boris beoogde doelgroepen zijn hetzelfde: leerlingen uit het vso en pro met het uitstroomprofiel arbeid. Het lag dan ook voor de hand om het Boris stappenplan (zie hoofdstuk 5) te gebruiken bij het inrichten van de leerlingtrajecten van de Werkschool.

Hoofdstap 4: Match met werkgevers

De vervolgstap is de match met een werkgever. Hierbij is de Werkschool er alert op dat er zo min mogelijk tijd zit tussen de afspraak met de werkgever over zijn bereidheid een leerling te willen begeleiden in zijn bedrijf en het daadwerkelijk voordragen van een leerling. Een dergelijke afspraak dient zo snel mogelijk gerealiseerd te worden omdat anders het risico dat de werkgever of de jongere afhaakt groter wordt.

Hoofdstap 5: Uitvoering en nazorg

Na plaatsing vindt de uitvoering van de begeleiding van de leerling plaats alsmede de 2 – jarige nazorg.

3.3 De uitvoering van de Werkschool

In deze paragraaf besteden we aandacht aan de manier waarop uitvoering is gegeven aan het beleidsplan van de Werkschool in de praktijk en de ervaringen van betrokkenen met de Werkschool. Om goed zicht te krijgen op de uitvoering zijn cases gehouden rondom een plaatsing van de leerling, waarbij zowel met de leerling, de werkgever als de werkschoolre-gisseur is gesproken en indien van toepassing ook met de werkbegeleider. Daarnaast is een groot aantal interviews gehouden met betrokkenen vanuit verschillende netwerkpartijen: gemeenten, scholen, kenniscentra, en UWV.

3.3.1 Doelstelling en doelgroep

Doelstelling Werkschool

Duidelijk is dat alle gesprekspartners – van welke organisatie dan ook- de doelstelling van de Werkschool onderkennen. Extra ondersteuning bieden in de arbeidstoeleiding van een – groeiende- groep jongeren die niet in staat is een startkwalificatie te halen, maar wel op de arbeidsmarkt mee kan doen, streeft iedereen na. Dat regionale samenwerking hierbij een absolute noodzaak is, onderstrepen ook alle gesprekspartners. De manier waarop dit gebeurt; bijvoorbeeld door bestaande samenwerkingsverbanden te versterken of door aan te sluiten bij de landelijke Stichting de Werkschool verschilt zeer per regio.

Doelgroep

Per regio kan het verschillen welk type leerlingen worden aangemeld voor de Werkschool. Sommige regio's melden ook voortijdig schoolverlaters aan bij de Werkschool. Andere re-

gio's hebben daar juist weer een eigen project voor. Aanvankelijk was de Werkschool alleen bedoeld voor de leerlingen voor speciaal onderwijs en praktijkonderwijs. Om te voorkomen dat MBO leerlingen die het niet redden om niveau 1 te behalen en anders tussen wal en schip raken, is het in de loop van het project ook mogelijk gemaakt dat leerlingen van ROC's deelnemen. Sommige regio's doen dat inderdaad, anderen doen dat weer niet.

Een gemeenschappelijke deler van alle aangemelde leerlingen is in elk geval dat hun traject naar arbeidstoeleiding geen gemakkelijke is en het ook nog niet vanzelfsprekend is dat zij duurzaam in staat zijn op een reguliere arbeidsplaats te functioneren. Doorgaans hebben zij te maken met zowel werkinhoudelijke als persoonlijke belemmeringen. In de praktijk kunnen de typen leerlingen worden gecategoriseerd in de volgende drie groepen:

- Leerlingen die 'klaar' zijn met de school en/of waar de school 'klaar' mee is. Dit laatste uit zich niet in wangedrag, zoals verzuim of conflicten, maar de meesten zitten tegen de maximaal mogelijke inschrijftermijn en willen niet meer naar school. Ze zijn 17/18 jaar;
- Leerlingen die in hun persoonlijke omgeving grote problemen kennen, zoals huiselijk geweld, schulden, relatieproblemen, verslavingsproblemen etc. Voor deze groep moet dus veel begeleiding worden georganiseerd in het persoonlijke domein om tot een stabiele werksituatie te kunnen komen. Deze begeleiding moet ook plaatsvinden buiten de schooltijden, wat voor scholen onmogelijk is om te doen;
- Leerlingen die via andere instanties dan de school worden aangemeld, dus via bureau Jeugdzorg, bureau Leerplicht etc. Dit zijn meestal leerlingen die zijn uitgevallen of dreigen snel uit te vallen. Zij hebben ook al kenmerken van de twee hierboven genoemde typeringen, alleen is deze groep dan al (bijna) uitgevallen.

Consequentie voor het inrichten van het leerlingstraject

Doordat de Werkschool, die aanvankelijk bedoeld was voor het begeleiden van leerlingen van het vso en pro, in de praktijk een iets andere doelgroep bedient, is het Boris stappenplan ongeschikt voor het inrichten van het traject van de werkschooljongeren. Uitvoeren van het Boris stappenplan vereist namelijk dat de jongere verbonden is aan een school. Zonder de verbintenis aan de school zijn niet alle onderdelen van het stappenplan te doorlopen en is het niet mogelijk om de inzet van een kenniscentrum te financieren met publieke middelen (zie hoofdstuk 7). Het Boris stappenplan wordt in de praktijk dus maar voor een beperkt gedeelte van de werkschooljongeren ingezet.

3.3.2 Wel of niet aansluiten bij de Werkschool?

Er is een aantal regio's dat is aangesloten bij de Werkschool en een aantal regio's dat nog niet is aangesloten bij de Werkschool.¹ De eerste groep is kleiner dan de laatste groep. Er zijn wel steeds meer regio's die overwegen om zich aan te sluiten. De redenen die de regio's noemen om wel aan te sluiten bij de Werkschool zijn allen verwerkt in het kader 'De kracht van de Werkschool' vanuit verschillende partijen gezien (zie §3.4). We starten in deze paragraaf met de redenen die de regio's geven om niet aan te sluiten bij de Werkschool.

¹ Voor de exacte aantallen zie paragraaf 4.1 over doelbereik.

Redenen voor regio's om niet aan te sluiten bij de Werkschool

De redenen die een rol spelen bij de beslissing om niet aan te sluiten bij de Werkschool, hebben te maken met een van de volgende categorieën:

- de mogelijkheden die de regio's zelf hebben om in faciliteiten voor de doelgroep van de Werkschool te voorzien;
- onvoldoende duidelijk wat het concept Werkschool inhoudt en daardoor te weinig vertrouwen om er bij aan te sluiten;
- kwartiermaker en regisseur komen van buiten de regio;
- de financieringsconstructie van de Werkschool.

We bespreken ze hieronder.

Reeds bestaande samenwerkingsverbanden in regio's

De regio's die geen aansluiting wensen bij de Werkschool hebben vrijwel allen te maken met al bestaande samenwerkingen/netwerken gericht op arbeidsmarkttrajecten van jongeren met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Veel van deze samenwerkingsverbanden zijn overigens ontstaan vanuit het Actieplan Jeugdwerkloosheid. Bij deze samenwerkingsverbanden zijn in de meeste regio's partijen betrokken die ook bij de Werkschool betrokken worden, zoals scholen voor speciaal en praktijkonderwijs, gemeente, UWV, jeugdzorg en werkgevers. Veel regio's zien geen toegevoegde waarde om aansluiting te zoeken bij de landelijke Stichting de Werkschool. De Werkschool zou dan in een 'rijdende trein' stappen, waarin het niet gemakkelijk is om naadloos aan te sluiten.

'Er waren al vergelijkbare activiteiten in onze regio. Waarom zou je naast die activiteiten ook nog iets anders gaan opzetten?'

'Het aansluiten bij de Werkschool zou alleen maar belemmerend werken op de bestaande initiatieven en alleen maar extra ballast met zich meebrengen.'

Volgens enkele gesprekspartners heeft de Werkschool geen nut in regio's waarin zij toch al goed met elkaar samenwerken op dit vlak en juist wel nut in regio's waar er sprake is van tegengestelde belangen tussen de gemeenten en netwerkpartijen.

Het is zeker niet zo dat in alle regio's die ervoor kiezen niet aan te sluiten bij de Werkschool de gehele infrastructuur op orde is. Vaak zijn (nog) niet alle partijen die nodig zijn gemobiliseerd en ook ontbreekt het in de meeste gevallen aan een concreet plan. De partijen praten met elkaar maar men is het er niet over eens wie welke (financiële) verantwoordelijkheid gaat dragen.

'Een verbeterpunt voor het bestaande platform is dat werkgevers zich meer moeten open stellen voor de doelgroep. Het gaat om jongeren die je meestal niet tegenkomt in wervingscampagnes. Ook werkgevers moeten hierin hun verantwoordelijkheid nemen en niet alleen maar praten over maatschappelijke verantwoord ondernemen'. Ze moeten ook kansen bieden aan deze categorie werknemers.'

'Men zit niet te wachten op een opgelegde rol voor de Werkschool bij een regionale samenwerking. Aan de ene kant logisch, maar aan de andere kant niet terecht, want in de meeste samenwerkingsverbanden zijn wel afspraken gemaakt, maar geen op output gerelateerde omschrijving van resultaten.'

Werkschool: een abstract begrip

Voor veel regio's die besloten hebben niet met de Werkschool verder te gaan is de Werkschool te abstract gebleven. De term 'Werkschool' is volgens velen ongelukkig gekozen. Hierbij denk je aan een fysiek gebouw, waar leerlingen naar toe kunnen. Het is lastig uit te leggen aan leerlingen en hun ouders dat het om een netwerk gaat van partijen die daarbinnen participeren met als doel jongeren naar de arbeidsmarkt te begeleiden. Behalve het begrip 'Werkschool' is niet voor iedereen duidelijk welke rol de Werkschool speelt binnen regionale netwerkpartners en al bestaande samenwerkingsverbanden. Zeker de betrokkenen van de Werkschool, zoals leerlingen, ouders, scholen en werkgevers weten niet bij wie zij moeten zijn en wat de taakverdeling is. Verder is niet voor iedereen duidelijk op welk moment de partijen gebruik maken van de Werkschool: als je 'uitgedokterd' bent met bepaalde leerlingen of standaard voor leerlingen vanaf een bepaald niveau?

Kwartiermaker en regisseur vaak van buiten de regio

De landelijke Stichting de Werkschool heeft er aanvankelijk voor gekozen in regio's die zich aansloten bij de Werkschool een kwartiermaker en een regisseur van buiten de regio aan te stellen. Dit is, zeker in de regio's waar reeds een samenwerkingsverband of netwerk om jongeren naar arbeid toe te leiden bestaat, als onnodig en onwenselijk beschouwd. De regio's vrezen dat deze functionarissen te weinig thuis zijn in de regionale problematiek en netwerken. Tegelijkertijd is het ook niet praktisch dat met name een regisseur niet dichtbij de betrokkenen, zoals leerling, werkgever en school, woont. Door de langere reistijd van de regisseur naar de regio, vindt er minder vaak face to face contact plaats dan wenselijk is. Juist bij de plaatsing en begeleiding van deze groep leerlingen is het belangrijk elkaar vaak te zien. Later in het traject was het overigens wel mogelijk om een regisseur vanuit de eigen regio aan te stellen. De rol van de kwartiermaker is gaandeweg minder prominent geworden. De regisseur neemt nu een deel van de taken van de kwartiermaker op zich.

Financiering

Verder vormt ook de financiering van de Werkschool vaak een bottleneck om aan te sluiten bij de Werkschool. De deelnemende partijen financieren de Werkschool met eigen middelen. Dit betekent vaak een co-financiering van verschillende partijen in de regio, zoals gemeente, UWV en scholen. Met name scholen zien het vaak niet zitten hieraan een bijdrage te leveren, temeer daar zij nog niet voldoende vertrouwen hebben in het resultaat. Ook vormt de financiering voor scholen een probleem omdat er vaak geen ruimte is in de lopende begroting om middelen hiervoor vrij te maken: hun fte's zitten vast in de lopende begroting.¹

De financiering van de Werkschool is in elk geval een belangrijk issue voor alle betrokkenen. Teveel praten over 'geld' betekent in de praktijk helaas minder bezig zijn met de inhoud.

¹ Om deze reden is er later de mogelijkheid geboden om eigen medewerkers in te zetten bij de Werkschool.

Deze gezamenlijke financiering door partijen die reeds afhankelijk zijn van overheids gelden en subsidies staat volgens velen haaks op de wijze waarop de Werkschool uitvoering geeft aan haar activiteiten. Zij besteedt dit uit aan een commerciële partij voor een – in de ogen van de gesprekspartners – behoorlijk bedrag. Dit werkt niet uitnodigend voor de regionale partijen om heel gemakkelijk over te gaan tot een financiële bijdrage aan de Werkschool.

3.3.3 Voorlichting en communicatie

Voorlichting te abstract

Dat betrokkenen geen concrete voorstelling kunnen maken van de 'Werkschool' is herhaaldelijk naar voren gekomen als reden voor mogelijke netwerkpartners om niet (direct) in zee te gaan met de Werkschool. Het informatiemateriaal dat naar scholen, gemeenten en andere betrokken is gestuurd, beoordelen de gesprekspartners doorgaans als positief.

'De voorlichting door de landelijke stichting gaat goed. Ze doen het heel enthousiast en motive- rend. Ze komen langs als je het vraagt. Het zou ook goed zijn als ze uit zichzelf langskomen, vooral bij werkgever. De Werkschool zou nog veel bekender moeten worden. Dit is een taak voor kwartiermaker, regisseur en pers'.

'De scholen hebben te maken met veel bezuinigingen, een glossy folder van de Werkschool staat daarmee in contrast'.

Vaak is het informatiemateriaal aanleiding geweest om de Werkschool uit te nodigen voor een voorlichtingsbijeenkomst. De voorlichting is regelmatig als niet concreet genoeg ervaren en onvoldoende toegespitst op de specifieke regio's. Uiteraard is hierbij een duidelijk verschil zichtbaar tussen de regio's die aansluiting hebben gezocht bij de Werkschool en de regio's die dat niet hebben gedaan. De eerstgenoemde zijn positiever over de voorlichting van de Werkschool dan de tweede.

'De voorlichtingsbijeenkomst was niet verhelderend, bleef abstract'.

'De voorlichting was er heel erg op gericht om de regionale problematiek vanuit landelijke exper- tise op te pakken. Heel erg gericht op 'kijk eens, wat wij kunnen', terwijl ze af en toe de plank misten. Er is teveel gedacht: 'dit is het concept, terwijl er onvoldoende feeling was met de werk- vloer'.

'Wat ontbrak aan de communicatie van de Werkschool was een duidelijk verhaal over de meer- waarde ervan. Wat er concreet op tafel komt aan middelen/financiering is abstract gebleven. Waarschijnlijk komt dit doordat de landelijke stichting zelf ook nog een slag moest maken om tot concrete resultaten te komen.'

De Werkschool heeft vele bijeenkomsten gehouden per regio, per gemeente en per school. Ook is er een landelijke mailing geweest en zijn er veel presentaties gehouden onder ande- re op leerplichtbijeenkomsten, netwerkbijeenkomsten voor kenniscentra en bedrijven. Al- hoewel de grotere bijeenkomsten bijdragen tot draagvlakcreatie, heeft het vaak een ave- rechts effect gehad vanwege de sluimerende weerstand tegen de Werkschool. Ander nega- tief gevolg van de grotere bijeenkomsten was dat er regelmatig belangentegenstellingen

tussen scholen, gemeenten en andere organisaties naar boven kwamen. Daarom is gaandeweg besloten individuele gesprekken te voeren en kleinere bijeenkomsten te organiseren. In individuele gesprekken, bijvoorbeeld met directies van scholen of wethouders, komt vaak de praktische uitvoering en de financiering beter naar voren.

Wat meerdere gesprekspartners missen in de communicatie van de Werkschool is het verspreiden van kennis, zoals het uitwisselen van goede voorbeelden in andere regio's, terwijl deze volgens hen juist een meerwaarde zouden kunnen opleveren. Er zou meer georganiseerd moeten worden om 'good practices' uit te wisselen.

Weerstand bij scholen tegenover het werkschoolinitiatief

Bij de beoordeling van de presentatie van de Werkschool speelt mee dat het initiatief van de Werkschool door verschillende regionale partners, met name de scholen, wantrouwend is bekeken (*'Wat kan de Werkschool beter dan wij?'*). De ervaring heeft de kwartiermakers geleerd dat het beter is te starten met een aftastend gesprek, waarin wordt gekeken naar de regionale bestaande initiatieven op dit terrein, de regionale behoeften en de meerwaarde die de Werkschool hierbij zou kunnen bieden. Vanaf het voorjaar van 2012 is op deze manier gewerkt. Ook hierbij is het echter noodzakelijk dat scholen duidelijk willen en kunnen aangeven op welke terreinen zij extra ondersteuning kunnen gebruiken om de arbeidstoeleiding van deze groep jongeren te verbeteren.

Volgens sommige gesprekspartners heeft het niet aansluiten bij de Werkschool in regio's ook te maken met een soort angst om een deel van de regie uit handen te geven. Dit gevoel leeft vaak bij scholen, die zich heel erg verantwoordelijk voelen voor de leerlingen en dit niet graag uit handen geven. Zij weten wie de leerlingen zijn, weten wat hun mogelijkheden zijn en kennen ook vaak de ouders.

Werkschool: aanjager tot werkschool-achtige constructies in regio's

Veel regio's geven aan voor de doelgroep al vergelijkbare initiatieven te hebben en daarom ook niet aan te sluiten bij de Werkschool. Toch heeft de voorlichting van de Werkschool voor veel regio's duidelijk als katalysator gewerkt: al bestaande processen zijn versneld ingevoerd en voor de verschillende samenwerkingsverbanden vormde het de aanleiding om concreter actie te gaan ondernemen.

'Na de voorlichting zijn we bij elkaar gaan zitten: waar staan we, wat is er al, welke verbindingen zijn er en kunnen we leggen om maatwerk te leveren voor de doelgroep. Al snel bleek dat we allemaal al heel veel doen voor dezelfde doelgroep. Dus is bekeken hoe we ieders eigen expertise kunnen gebruiken in de samenwerking. Hierbij zoeken we dus van binnenuit de samenwerking'.

3.3.4 Bekendheid van de Werkschool

Ondanks het grote aantal regio's dat (nog) niet is aangesloten bij de Werkschool, blijkt de Werkschool tijdens de interviews wel bij alle gesprekspartners goed bekend te zijn. Vrijwel allen zijn bij de voorlichting geweest en/of hadden foldermateriaal van de Werkschool gezien. De interpretaties die zij aan de functie en taken van de Werkschool geven, verschillen behoorlijk. Dit is geen verrassing gezien de meningen over de voorlichting en presentatie door de Werkschool.

3.3.5 De aanmelding

De aanmelding van leerling verloopt tot nog toe vooral via de scholen. Ook worden leerlingen via Stichting MEE, bureau jeugdzorg en ouders aangemeld. In een enkele gemeente komen de aanmeldingen terecht bij een onafhankelijk loket. De medewerkers hiervan beoordelen de aanmelding en kijken of er al een zorgdossier van de leerling aanwezig is. Volgens conclusies zij of het past dat de leerling via de Werkschool verder gaat. De ervaringen met deze onafhankelijke schakel zijn positief.

3.3.6 Werkgeversbenadering

In het projectplan van Stichting de Werkschool staat vermeld dat het bedrijfsleven en niet het onderwijs het uitgangspunt van de Werkschool vormt. In dit kader past ook de doelstelling van Stichting de Werkschool: Stimuleren en realiseren van landelijke afspraken en overeenkomsten met onder andere bedrijfstakken, brancheorganisaties, werkgevers en werknemers zodat deze kunnen worden doorvertaald naar de regio's (zie paragraaf 3.1). In de praktijk bleek deze volgorde van werken en benaderingswijze echter niet effectief:

- Gebleken is dat werkgevers pas afspraken willen maken wanneer het om een concrete leerling gaat.
- Ook geven regionale partijen vaak weinig gehoor aan landelijke afspraken. Een directe benadering van werkgevers werkt beter dan een benadering via de branche.

3.3.7 De Werkschool i

Zoals reeds opgemerkt in paragraaf 3.2 richt de Werkschool i zich op de arbeidsmarkt-toeleiding van jongeren die verblijven in een gesloten instelling van jeugdzorg of justitiële inrichtingen (JJI). Deze jongeren hebben veelal een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Er is gekozen voor een aparte Werkschool voor deze jongeren omdat:

- Omdat er andere ketenpartners (zoals het ministerie van justitie en de jeugdreclassering) bij de trajecten van deze jongeren betrokken zijn dan bij 'reguliere' werkschoolleerlingen;
- De doelgroep vergt doorgaans een andere aanpak. Zij zitten 'binnen' en hebben ook vaker dan reguliere werkschoolleerlingen te maken met (ernstige) beperkingen in hun gedrag;
- Werkgevers staan anders tegenover de doelgroep dan tegenover reguliere werkschoolleerlingen;
- De jongeren komen uit heel het land en na het verlaten van de gesloten instelling van jeugdzorg of justitiële inrichting stromen zij ook door heel het land uit.

Verskil met de reguliere Werkschool

De Werkschool i vormt als het ware een variant op de reguliere Werkschool. Dit komt onder meer door de specifieke doelgroep, de hoeveelheid ketenpartners die al betrokken zijn bij de leerlingen uit de doelgroep en de (nog) grotere afstand tot de arbeidsmarkt.

In principe gelden de landelijke afspraken die de Stichting de Werkschool heeft gemaakt ook voor de Werkschool i, maar zo nodig worden deze aangepast aan de situatie van de Werkschool i. Zo liggen financieringsafspraken anders. De Werkschool i heeft namelijk vaak te maken met leerlingen (70%) die bij hen een traject starten, maar bij de Werkschool in de regio waar zij vandaan komen, het traject afmaken. Het is daarom van belang dat de Werkschool i gebruik maakt van de netwerken van de reguliere Werkscholen en dus ook veel samenwerkt met de regionale Werkscholen.

Een voorbeeld:

Een jongen in de JJI Lelystad, afkomstig uit Rotterdam heeft een PIJ-maatregel en voor zijn re-integratie wordt aangesloten bij de Werkschool i. Deze jongen is nu zover dat hij teruggaat naar Rotterdam. Hij heeft nu contact met de Werkschool in Rotterdam, maar zijn traject blijft lopen onder begeleiding van de regisseur van de Werkschool i. Er is voor gekozen niet te wisselen van regisseur. De regisseur van de Werkschool i heeft een vertrouwensband met de jongen opgebouwd. Het zou voor deze jongen, die toch al te maken heeft met vele verschillende personen uit de justitiële wereld, niet goed zijn weer een band te moeten opbouwen met een nieuwe regisseur.

Verder is een traject van een leerling bij de Werkschool i altijd ondergeschikt aan het traject dat wordt gevolgd vanuit de justitiële inrichting. Op het moment dat dit laatstgenoemde traject niet loopt zoals het zou moeten, kan het traject van de Werkschool hierop worden aangepast of zo nodig worden af- of onderbroken.

Betrokken partijen

De pilot Werkschool i is in Flevoland gestart in samenwerking met LSG-Rentray (JJI Lelystad). Andere betrokken partijen zijn de gemeente en de reclassering. Via het netwerk van gemeenten bestaan goede ingangen naar diverse instellingen waarmee de Werkschool te maken heeft of kan krijgen. De reclassering is nodig om het traject vorm te geven bij terugkeer van de jongere naar zijn woonplaats. De reclassering houdt toezicht op het reilen en zeilen van de jongere en op het blijven volgen van het ingeslagen traject van de Werkschool. De regisseur van de Werkschool staat hierbij dan ook iets meer op afstand dan bij reguliere werkschooltrajecten: de trajectbegeleider van de inrichting waar de jongere verblijft, heeft als taak de jongere te begeleiden.

3.4 Het ideale werkschooltraject

Deze paragraaf schetst een beeld van hoe de Werkschool er in de ideale situatie uit ziet. Het is een combinatie van de positieve punten die gedurende de vele gesprekken naar voren zijn gekomen.

De kracht van de Werkschool

De Werkschool is een netwerk van organisaties in een arbeidsmarktregio, die samenwerken om leerlingen naar de arbeidsmarkt toe te leiden. De kracht hierbij is de samenwerking die partijen met elkaar zoeken om leerlingen te begeleiden naar de arbeidsmarkt. Samenwerking is hierbij het sleutelwoord. Dit betekent dus niet dat een school een leerling overdraagt aan de Werkschool en het de regisseur verder maar laat uitzoeken. Samenwerken betekent ook niet dat de regisseur een leerling 'dropt' bij een werkgever en het de werkge-

ver vanaf dan opzadelt met de begeleiding. De kracht is juist gelegen in 'warme' overdrachten, gezamenlijk naar oplossingen zoeken en wederzijdse betrokkenheid. De Werkschool maakt bij de verankering van netwerkpartijen zeker gebruik van bestaande samenwerkingsverbanden in de regio. Ook mensen uit de directe omgeving van de leerlingen, zoals ouders, mentoren of woongroep/zorgbegeleiders worden betrokken en komen niet plotse-ling buiten spel te staan.

'Vooral de nog betere koppeling voor jongeren met werk, met name vanuit het praktijkonderwijs is de meerwaarde van de Werkschool binnen de al bestaande regionale initiatieven'.

Binnen dit netwerk neemt de regisseur van de Werkschool meestal een spilfunctie in. De regisseur zorgt ervoor dat er acties worden ondernomen, houdt in de gaten of dit daadwerkelijk gebeurt en coördineert de te nemen stappen in het traject. Heel belangrijk hierbij is de onafhankelijke positie die de regisseur inneemt tussen de partijen. Vaak is er wel een stagecoördinator of een zorgcoördinator aanwezig, die (gedeeltelijk) deze taak op zich kan nemen. Deze zitten echter vaak teveel vast in hun eigen 'kleinere' netwerk, trajecten en werkprocessen. Een regisseur heeft hierin een meer overkoepelende blik en de mogelijkheid de verschillende kleinere netwerken met elkaar te 'verknopen'. De rol van de regisseur is overigens bij elk traject anders. Bij de ene leerling heeft de regisseur veel intensiever contact met de leerling, ouders en andere betrokken partijen dan in de andere case. Dit is afhankelijk van de rol die de betrokken partijen innemen binnen de samenwerking (betrokkenheid van regionaal netwerk, ervaring met arbeidstoeleiding van de doelgroep, aanwezige contacten met werkgevers, kennis van zorgtrajecten, tijd voor begeleiding) en van de leerlingen (nodige zorg en begeleiding, al aanwezige netwerk in omgeving leerling).

Het is de kracht van de regisseurs om goed te kunnen inschatten in welke situaties zij daadwerkelijk de spin in het web moeten zijn en situaties waarin dat minder nodig is. Voorwaarde hierbij is dat zij altijd als onafhankelijk persoon blijven functioneren en alle partijen vanuit hun expertise benaderen en laten bijdragen aan een case. Een regisseur moet ervoor waken dat zij niet gaan zitten op de stoel van de medewerkers van betrokken partijen. In dat geval krijgen zij te maken met veel verschillende 'petten' en dit is voor alle partijen een verwarrende situatie met een negatief effect op het resultaat.

In paragraaf 3.2 zijn de stappen van een 'ideaal' werkschooltraject weergegeven. Hierin ontbreken een paar belangrijke elementen. Zo zien we belangrijke betrokkenen en netwerkpartijen niet terug. Hierbij denken we aan ouders, school en andere betrokkenen. Verder wijst de figuur erop dat er al vrij snel na de toets een reguliere match met een werkgever plaatsvindt. Hierbij wordt voorbij gegaan aan verschillende stages en werkervaringsplaatsen die hier meestal aan vooraf gaan.

De kracht van de Werkschool vanuit verschillende partijen gezien

De leerlingen:

De leerlingen die in aanmerking komen voor de Werkschool hebben het op school vaak lastig en zijn niet gemakkelijk te motiveren. Het is zowel voor de school als voor de leerling vaak moeilijk tot een oplossing te komen voor het vervolgtraject van een leerling. De mogelijkheid tot 'werken' biedt voor de leerling vaak een nieuw perspectief, waarmee ze een nieuwe uitdaging aan kunnen gaan. Zowel voor, tijdens als na de plaatsing ontvangt de leerling intensieve begeleiding van de regisseur van de Werkschool. Daarnaast heeft de regisseur regelmatig contact met de ouders of andere persoonlijk begeleiders van de leerling om te zorgen dat alle betrokkenen op één lijn zitten.

De werkgevers:

Als een leerling van de Werkschool wordt geplaatst bij een werkgever, ontvangen werkgever en leerling daarbij intensieve begeleiding vanuit de Werkschool. De desbetreffende werkgever krijgt vooraf te horen wat voor type leerling het is, tegen welke problemen aangelopen kan worden en welke type begeleiding bij de leerling past. Een werkgever komt hierdoor niet voor verrassingen te staan. Een stagiaire wordt niet 'gedropt'. De regisseur van de Werkschool is verantwoordelijk voor een goede begeleiding op de werkvloer en wordt ingeschakeld bij problemen. Uiteindelijk krijgen werkgevers hier goede werknemers voor terug.

Scholen:

Door de Werkschool kunnen scholen een perspectief bieden aan een groep jongeren waar de scholen geen raad mee weten. Via de Werkschool wordt economische zelfstandigheid en een duurzame arbeidsmarktpositie nagestreefd. De begeleiding van deze leerlingen is heel intensief. Stagecoördinatoren hebben hiervoor minder tijd beschikbaar dan nodig zou zijn. Het is voor scholen prettig als de Werkschool deze begeleiding (deels) overneemt.

Gemeenten:

Gemeenten zien veel werk op zich afkomen de komende jaren. Zij krijgen meer verantwoordelijkheden naar zich toegeschoven die nu nog bij andere instellingen liggen (onder andere de decentralisatie van jeugdzorg, passend onderwijs en de Wet Werken naar Vermogen). Veel van deze nieuwe taken richten zich op de doelgroep die de Werkschool ook beoogt. Door samen te werken met de Werkschool vinden er jongeren uit een moeilijk bemiddelbare doelgroep een baan op de arbeidsmarkt, terwijl deze anders een gemeentelijke uitkering zouden aanvragen. Door nu al hieraan actief mee te doen, anticipeert de gemeente als het ware op de gevolgen van deze ontwikkelingen.

UWV:

UWV is een belangrijke financier van de Werkschool volgens de afspraken die met de landelijke stichting van de Werkschool zijn gemaakt. Zolang UWV verantwoordelijk is voor de Wajong doelgroep heeft zij er ook belang bij hieraan mee te werken. Veel leerlingen van de Werkschool hebben immers een Wajong uitkering of krijgen zij die naar verwachting in de toekomst. Het is een doelgroep die niet gemakkelijk aan een baan komt. De extra begeleiding die de Werkschool aan deze leerlingen biedt, zouden arbeidsdeskundigen van UWV niet kunnen bieden. Elke extra jongere die uit de uitkering kan geraken, betekent minder uitkeringslasten voor UWV.

Zorginstanties:

Jeugdzorg hoeft in theorie niet altijd betrokken te zijn bij de Werkschool als netwerkpartij. Omdat veel van deze jongeren te maken hebben met een beperking en er vaak meerdere problemen in het gezin spelen, is Bureau jeugdzorg in de meeste gevallen al in beeld. Bovendien krijgt Bureau jeugdzorg in steeds grotere mate – mede door invoering van de verplichte nazorg - de opdracht om jongeren te begeleiden. Werk en/of school behoort tot één van de belangrijke leefgebieden. Daarnaast is MEE vaak ook in beeld. MEE ondersteunt mensen met een beperking. Belangrijk voor het slagen van het werkschooltraject is steun van de ouders. Omdat de leerlingen vaak al uit gezinnen komen die reeds worden begeleid door MEE, ondersteunt MEE het gezin ook bij het werkschooltraject.

3.5 Voorwaarden om de ideale Werkschool te bereiken

In de vorige paragraaf is weergegeven hoe de Werkschool er in de ideale situatie uit zou moeten zijn. In sommige regio's is een aantal van deze punten al bereikt en in anderen nog helemaal niet. Vaak geven gesprekspartners aan dat de ideale situatie alleen haalbaar is als er aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. In onderstaande paragraaf staan de belangrijkste voorwaarden opgesomd.

Goede doelgroepselectie

Het beschreven ideale werkschooltraject heeft inderdaad belangrijke meerwaarden voor diverse betrokkenen van de Werkschool. De praktijk is echter – zoals meestal- weerbarstiger. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met het type leerlingen dat de Werkschool begeleidt. Dit zijn die leerlingen waarvan scholen niet goed weten waar hun toekomst ligt. Deze 'selectie' door de scholen heeft tot gevolg dat het niveau van de leerlingen die zijn aangemeld bij de Werkschool zeer laag is. Voor velen is het vermoedelijk een traject van 2 tot 3 jaar voordat zij in staat zijn om volwaardig in een reguliere baan te functioneren en dan is het nog steeds de vraag of dit een duurzame arbeidsrelatie gaat worden. Bij de plaatsingen vanuit de Werkschool bij reguliere werkgevers is dan ook ontzettend veel begeleiding vereist vanuit de Werkschool, omdat het anders een te zware wissel trekt op de werkgevers en collega's. Voor de benodigde tijd voor begeleiding kan men denken aan 4 tot 5 uur per week in het begin en in de loop van de tijd wordt dit afgebouwd naar 1 tot 2 uur per week. Het kan vervolgens wel een paar jaar duren voordat de begeleiding vanuit de Werkschool niet meer nodig is. Dit benadrukt het belang om bij aanmelding een goede doelgroepselectie te hebben. De Werkschool is niet bedoeld voor leerlingen waarvan de verwachting groot is dat ze uiteindelijk in een beschermde werkomgeving aan het werk gaan (WSW). Vanzelfsprekend kan het voorkomen dat een leerling die volgens betrokkenen op de grens zit, een kans krijgt een regulier traject aan te gaan.

Regelmatig ontstaat pas tijdens het traject inzicht in het daadwerkelijke niveau van de leerling. Dit kan in sommige gevallen komen doordat relatief veel leerlingen zich communicatief goed kunnen uitdrukken en zich behoorlijk kunnen presenteren. Daardoor hebben betrokkenen er vertrouwen in dat het project een goede kans van slagen heeft. Het daadwerkelijke cognitieve en sociaal-emotionele niveau van de leerlingen blijkt echter zodanig laag dat op voorhand al duidelijk had kunnen zijn dat het niet verstandig was eraan te beginnen. Dit pleit ervoor een betrouwbare procedure te ontwikkelen/hanteren bij de selectie van de aangemelde leerlingen.

Goed uitgewerkte methodiek

Het is logisch dat de aanpak van de Werkschool tijdens de voorlichting niet voor iedereen glashelder is. Het concept moest zich nog verder ontwikkelen – en stond zeker bij de start nog in de kinderschoenen. Zoals steeds naar voren komt, zijn er verschillen tussen de regio's in de werkwijze van de Werkschool en zelfs in de werkwijze per casus. Enerzijds is het de kracht van de Werkschool dat er enige flexibiliteit mogelijk is in de manier waarop een traject en de samenwerking daarbinnen wordt aangepakt. Werken met mensen vereist immers dat er sprake is van maatwerk. Anderzijds is het wenselijk dat er een standaardmethodiek bestaat waarmee alle collega's van de Werkschool werken. In deze methodiek staan de richtlijnen en principes die succesvol blijken te zijn en waarmee alle medewerkers van de Werkschool vervolgens werken. De manier waarop de regisseurs vervolgens invulling geven aan deze methodiek is nog steeds enigszins flexibel en afhankelijk van de situatie per case. Een concretere conceptuele uitwerking draagt vervolgens ook bij aan het onderscheidend maken van de Werkschool ten opzichte van andere arbeidstoeleidingstrajecten. Ook is de aanwezigheid van een conceptueel uitgewerkte methodiek een voorwaarde voor het overtuigen van andere eventuele netwerkpartners, zoals gemeenten, scholen en UWV, om zich aan te sluiten bij de Werkschool voor een inhoudelijke en/of financiële bijdrage. Met name scholen hebben behoefte aan een duidelijk traject van samenwerking en ondersteuning: wie heeft welke rol, wat houdt de ondersteuning in?

Hanteer geen strikte regio-indeling

Het ministerie heeft aangegeven dat het logisch zou zijn als de werkscholen aansluiten bij de door haar vastgestelde 30 arbeidsmarktregio's. Deze indeling blijkt niet altijd praktisch omdat bepaalde plaatsen uit verschillende regio's op dit terrein soms al veel samenwerken. Een voorbeeld hiervan is dat scholen uit Zutphen al veel samenwerken met scholen uit de Achterhoek. Het is belangrijk hierbij heel praktisch te zijn en niet teveel vast te houden aan de begrenzingen van de arbeidsmarktregio's.

Duidelijkheid over regievoering regisseur en regionale partijen

In elke regio met een Werkschool is een regisseur aanwezig die op onafhankelijke wijze de regie voert. Hierbij moet de rol van de regisseur – zo goed als- vaststaan. Aan de hand van een taakomschrijving (uiteraard wel met de eerder omschreven flexibiliteit afhankelijk van de regionale situatie) en aan de hand daarvan gestelde doelstellingen gaat de regisseur aan de slag. Hierdoor beschouwen de alle betrokken partijen de Werkschool niet als wéér een experiment voor de doelgroep, maar als een serieus traject.

De regisseur moet beschikken over de volgende competenties:

- Goede kennis van de doelgroep en in staat zijn te functioneren als intermediair tussen de jongere en andere betrokkenen zoals de werkgever, mentor en andere begeleiders. Zoals reeds opgemerkt kunnen de leerlingen zich – ondanks hun lage sociale emotionele en cognitieve niveau vaak goed presenteren, waardoor overschatting van hun kwaliteiten op de loer ligt. Het is belangrijk dat de regisseur hun niveau en de consequenties die dit heeft op de werkplek wel goed inschatten en dit duidelijk kan maken aan de betrokkenen;
- Overzicht hebben over het totale scala aan voorzieningen dat bij alle ketenpartners voor deze jongeren beschikbaar is;
- Een goede relatie hebben met de leerling. Er moet sprake zijn van wederzijds vertrouwen;
- Het vertrouwen winnen bij netwerkpartners en een goede coach zijn van de werkgever.

Daarnaast zijn er altijd regionale netwerkpartners in de samenwerking betrokken. Vaak is er binnen de regionale netwerkpartners ook een partij die wat meer het voortouw neemt. Dit begint al bij het initiatief om aan te sluiten bij de Werkschool, maar ook bij bepaalde inhoudelijke of financiële beslissingen. Wie hierin een leidende rol inneemt, ligt echter nog niet voor de hand. Sommige gesprekspartners zijn van mening dat de gemeente die op zich moet nemen. Gezien de ontwikkelingen die de komende jaren op gemeenten afkomen (decentralisatie Jeugdzorg, passend onderwijs en waarschijnlijk de Wet Werken naar Vermogen), is het belangrijk voor gemeenten om hierin het voortouw te nemen. Bovendien heeft een gemeente meestal een soort spilfunctie ten opzichte van andere deelnemende partijen, zoals scholen en Jeugdzorg. Zij kunnen scholen min of meer dwingen om deel te nemen ('als je nu niet meedoet, hoef je later ook niet bij ons aan te kloppen voor geld'). In veel regio's speelt de gemeente echter nog niet een belangrijke rol in relatie tot de Werkschool. Zeker sinds het van kracht worden van de WWNV is uitgesteld, voelen lang niet alle gemeenten zich zowel inhoudelijk als financieel zich genoodzaakt hierin een belangrijke rol in te nemen. Andere gesprekspartners zijn juist weer van mening dat de regiefunctie meer bij scholen zou moeten liggen. Zij blijven uiteindelijk verantwoordelijk voor de aangemelde leerlingen, kennen ze goed, en hebben vaak al bruikbare netwerken met verschillende netwerkpartners. Het is in elk geval belangrijk dat er duidelijkheid bestaat over de regionale regiefunctie binnen de Werkschool.

'De gemeente zal niet betalen zolang zij niet verantwoordelijk is voor deze jongeren.'

Regisseur komt uit regio

Voor een goed functioneren van de regisseur van de Werkschool is relevant dat deze uit de regio komt. Dit heeft de volgende voordelen:

- Bekend met de regionale partijen zoals scholen, werkgevers, zorginstanties;
- Kent de regionale arbeidsmarktsituatie, de kenmerken van vraag en aanbod;
- Bekend met lopende re-integratietrajecten, activiteiten op terrein arbeidsvoorziening;
- De afstanden zijn korter: legt bijvoorbeeld eerder bezoekjes af bij leerling/werkgever.

'Ik krijg veel vertrouwen van mijn regisseur. Zij is heel positief, ik krijg altijd weer hoop van haar. Ik zou willen dat zij vaker op bezoek komt en vaker belt. Dat zou meer stimuleren om verder te gaan/door te zetten. Als ik eenmaal werk heb, zou ik ook graag contact houden met mijn regisseur, omdat dit een positieve uitwerking op mij heeft.'

Verknoping van werkgeversnetwerken belangrijk

Het succes van de Werkschool staat of valt met een uitgebreid netwerk van werkgevers. De aangesloten netwerkpartners werken vaak vooral met werkgevers vanuit het bestaande netwerk van de scholen. Het is aan de regisseur om deze netwerken met elkaar te 'verknopen' zodat bepaalde werkgevers niet meer alleen behoren tot het netwerk van een bepaalde school. Om dit voor elkaar te krijgen, is het belangrijk dat de regisseur het vertrouwen wint van de betrokken scholen om dit met elkaar te gaan 'delen'. Dit is niet altijd een gemakkelijke stap voor scholen, omdat zij bepaalde werkgevers echt tot hun domein rekenen. De Werkschool probeert zoveel mogelijk contracten af te sluiten met branches of werkgeversorganisaties om medewerking te verhogen. Dit kan een goede ingang zijn. Echter, veel betrokkenen vanuit scholen geven aan dat het uiteindelijk gaat om de individuele leerling die met zijn capaciteiten en beperkingen een plaats moet krijgen bij de individuele werkge-

ver. En bij die plaatsing doet het er vaak niet toe of deze werkgever al dan niet werkt in de branche waarmee contractueel afspraken zijn gemaakt binnen de Werkschool.

Stroomlijning werkgeversbenadering

Het is belangrijk dat de werkgeversbenadering gestroomlijnd blijft lopen. Verschillende netwerkpartijen en leerlingen zelf benaderen werkgevers al regelmatig voor stageplaatsen. Als werkgevers individueel, via regionale brancheafspraken en via landelijke afspraken namens de Werkschool worden gevraagd, bestaat de kans tot overvraging met als resultaat dat zij niet meer willen meewerken. Hoe gestroomlijnder dit plaatsvindt, hoe beter het verloopt en hoe effectiever het resultaat.

Alle partijen gaan mee in de samenwerking

Het belang van de leerling staat bij de Werkschool voorop. Een voorwaarde om een duurzame arbeidsrelatie voor een leerling te bereiken is dat alle partijen die in een regio een rol spelen bij het bereiken hiervan meewerken in de samenwerking. Hoe meer scholen meewerken, des te groter is bijvoorbeeld het netwerk van werkgevers. Als zorginstanties zich aansluiten, gaan doorverwijzingen veel gemakkelijker. De regisseur van de Werkschool speelt hierbij vervolgens een institutie-overstijgende rol.

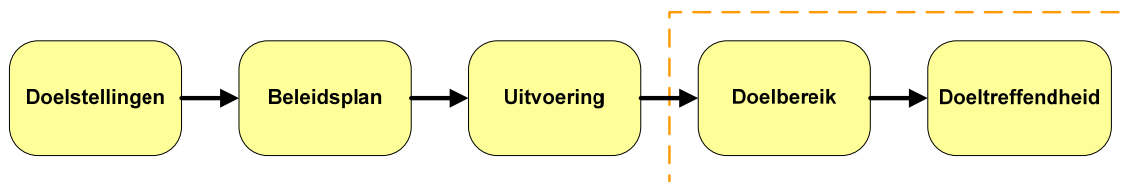
Duidelijkheid over financiering

Voor een goede werking van de Werkschool moet de financiering van het concept duidelijk zijn. Er moet sprake zijn van een 'win-win' situatie, zodat scholen al bij de voorlichting het gevoel hebben dat het voor hen niet alleen maar investeren betekent zonder dat er iets tegenover staat. Bij scholen bestaat deze indruk doordat zij bij deelname aan de Werkschool wel verplicht zijn om financiële middelen over te dragen aan de Werkschool maar tegelijkertijd wel verantwoordelijk blijven voor de leerling. Het is belangrijk na te denken over alternatieve financieringsconstructies, bijvoorbeeld door de financiering vanuit de school terug te sluisen naar de school door een deel van een leerlingstraject door de school zelf te laten uitvoeren.

4 De Werkschool: doelbereik en doeltreffendheid

In dit hoofdstuk geven we de resultaten weer van de Werkschool. We richten ons hierbij vooral op het doelbereik en geven een kwantitatieve stand van zaken weer rondom de uitvoering van de Werkschool.

In de tweede paragraaf komt het doelbereik aan de orde. Hierbij gaan we in op het aantal deelnemende regio's en het aantal aangemelde leerlingen. In de derde paragraaf gaan we kort in op de doeltreffendheid van de Werkschool. Hierbij geven we aan de we de doeltreffendheid niet kunnen aangeven. Dit is immers een tussenevaluatie. De doeltreffendheid komt pas in beeld als een project is afgerond. Pas dan kunnen we beoordelen of de inzet van de Werkschool heeft geleid tot het beoogde effect *'meer jongeren uit de doelgroep naar de arbeidsmarkt toe te leiden'* en of dit het exclusieve gevolg is van de inzet van de Werkschool.



4.1 Doelbereik

Bij het weergeven van de kwantitatieve resultaten is het belangrijk voor ogen te hebben dat het slechts een tussenstand is. Uiteraard is de weergegeven stand van zaken wel de meest recente, maar gezien de periode van het jaar zal het aantal aanmeldingen van leerlingen de komende maanden naar verwachting toenemen. Dit heeft te maken met het nieuwe schooljaar dat voor veel scholen pas in de tweede helft van september is gestart. Op dat moment zijn veel regio's actief aan de slag gegaan met de selectie van leerlingen voor de Werkschool. Daarnaast neemt een aantal regio's nog steeds in overweging om al dan niet aan te sluiten bij de Werkschool.

4.1.1 Aantal deelnemende regio's

Er zijn 30 arbeidsmarktregio's. Bij de start van de Werkschool was het niet de intentie om ook in 30 arbeidsmarktregio's een Werkschool op te zetten. Op dit moment zijn in 11 van deze regio's in meerdere of mindere mate betrokken bij de Werkschool¹:

In de volgende regio's is er samenwerkingsovereenkomst afgesloten met de Werkschool:

- Regio Zuid-Oostbrabant / Eindhoven: Het betreft een overeenkomst met gemeente Eindhoven over de plaatsing van jongeren ouder dan 21 jaar. De trajecten van de jongeren worden deels met ESF gelden gefinancierd;

¹ Stand van zaken per 1 november 2012

- Regio Drechtsteden: De overeenkomst is gesloten voor 20 leerlingen in 2012. Partners zijn alle scholen voor praktijkonderwijs (pro), voortgezet special onderwijs (vso) en roc in de regio, SBB, de werkgeversvereniging en de Werkschool;
- Regio Achterhoek: Samenwerkingsovereenkomst met de stichting D'ran voor 10 leerlingen in 2012 en 30 leerlingen in 2013¹;
- Regio Assen/Drenthe: Er is overeenstemming met UWV, gemeente, Stichting MEE en samenwerkende scholen betreffende 50 leerlingen;
- Regio Flevoland:
 - Pilot reguliere Werkschool met de gemeenten en scholen;
 - Werkschool i - JJI Lelystad: samen met Rentray een Werkschool i gestart gericht op jongeren in detentie (JJI Lelystad) en/of gesloten jeugdzorg. Hiervoor is een samenwerkingsverband ontstaan tussen Rentray, gemeente, reclassering en justitie;

Er zijn verregaande samenwerkingsafspraken met:

- Regio Amersfoort: ATC-Match (in samenwerking met ATC-Amersfoort en Blinct (een arbeidsbemiddelingsbureau gericht op dezelfde doelgroep als de Werkschool));
- Regio Friesland: Drachten start pilot in samenwerking met de Werkschool;
- Regio Rijnmond: pro school Maxima en gemeente Ridderkerk;
- Regio Utrecht: samenwerkingsverband met vso en pro scholen
- Regio IJssel-Vechtstreek: scholen en gemeente Zwolle en Kampen;
- Regio Zaanstreek: concept-samenwerkingsovereenkomst met scholen en gemeenten.

Daarnaast bestaat er in 4 regio's een samenwerkingsverband dat sterk lijkt op een Werkschool (een deel van deze regio's overweegt samenwerking met de Werkschool of werkt al samen met de Werkschool):

- Leeuwarden
- Groningen
- Twente
- Den Bosch/Oss

Inhoud van de regionale samenwerkingsovereenkomsten

De samenwerkingsovereenkomsten die zijn afgesloten betreffen overeenkomsten tussen Stichting de Werkschool en één of twee andere partijen. Het gaat vaak om een individuele school of een stichting waarin een aantal scholen is verenigd.

Dat niet alle betrokken partijen uit de regio's deelnemen aan de overeenkomst heeft een reden. Stichting de Werkschool is aanvankelijk gestart met het breed benaderen van alle partijen rondom de jongere die betrokken zijn. Deze benadering bleek niet effectief doordat de Werkschool door de scholen met wantrouwen werd bekeken (zie paragraaf 3.4.3). Stichting de Werkschool heeft haar aanpak hierop aangepast en is aftastende gesprekken gaan voeren met de scholen. Uit deze gesprekken zijn de overeenkomsten met de scholen voortgekomen. Op casus niveau worden de overige partijen indien nodig natuurlijk wel betrokken.

¹ Wordt begin november ondertekend

4.1.2 Aantal aangemelde jongeren

In totaal zijn er 204 jongeren aangemeld bij de Werkschool¹. Zij zijn in te delen in de volgende categorieën:

- Categorie jonger dan 22 jaar met schoolinschrijving: 148
- Categorie jonger dan 22 jaar zonder schoolinschrijving: 30
- Categorie ouder dan 22 jaar zonder schoolinschrijving: 26 (voornamelijk ESF groep)²

Alleen de categorie jonger 22 jaar komt in aanmerking voor een traject dat gedeeltelijk door het UWV wordt gefinancierd. Opgeteld gaat het om 178 jongeren in de leeftijdsklasse tot 22 jaar. Van de 178 jongeren zijn er 90 aangemeld bij UWV.³ Daarvan zijn er 21 jongeren in de eerste aanmelding afgewezen. Over de overige 69 jongeren kunnen we het volgende melden:

- Voor 31 jongeren is een uitnodiging om een UWV trajectplan in te dienen;
- Voor 5 van deze 31 jongeren heeft de Werkschool een definitieve goedkeuring van het trajectplan ontvangen en heeft de Werkschool toestemming het trajectplan te gaan uitvoeren
- Voor 38 jongeren is er formeel nog geen reactie van UWV op hun eerste aanvraag. Mondeling zijn de trajectplannen soms wel al goedgekeurd.

Tussen de 178 jongeren die in totaal zijn aangemeld bij de Werkschool en de 90 jongeren die zijn aangemeld bij UWV, zitten nog 88 jongeren die nog niet naar het UWV zijn, omdat:

- De aanmeldingsformulieren van school nog niet zijn terug ontvangen (veel vertraging door vakantieperiode)
- Er nog geen toestemming van de ouders of de leerling zelf is;
- De school en/of de ouders twijfelen in 'tweede instantie' of de Werkschool het juiste traject is;
- De school heeft nog niet besloten tot co-financiering of de aanmeldende partij is geen school (maar bijvoorbeeld bureau Jeugdzorg, Reclassering, Leerplicht, RMC) waardoor het niet gemakkelijk is om de co-financiering te realiseren (behalve in regio Eindhoven waar ESF gelden via de gemeente beschikbaar zijn gesteld), die het UWV verplicht stelt.

4.2 Doeltreffendheid

In tegenstelling tot het pilotproject Boris is het project van de Werkschool nog niet afgerond. Deze evaluatie is slechts een tussenevaluatie. Het is dan ook te vroeg om de doeltreffendheid van de Werkschool aan te geven. Bij doeltreffendheid gaat het erom of de inzet van de Werkschool heeft geleid tot het beoogde effect *'meer jongeren uit de doelgroep duurzaam naar de arbeidsmarkt toe te leiden'* en of dit het exclusieve gevolg is van de inzet van de Werkschool.

¹ Stand van zaken per 1 november 2012

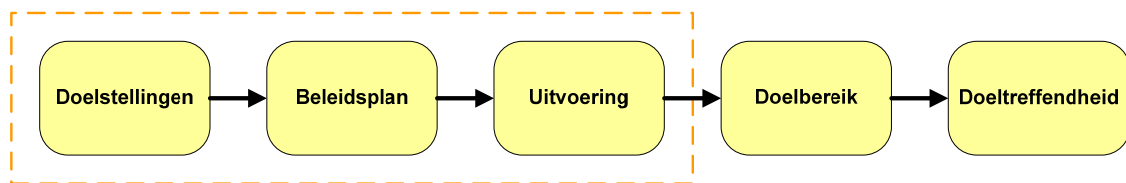
² Voor deze groep is het nog niet duidelijk of het UWV ook een deel van het traject gaat financieren. Zij vallen in elk geval buiten de afspraken die het UWV en Stichting de Werkschool hebben gemaakt. Als het UWV wel financiert, is dat op individuele basis.

³ Over deze afwijzingen vinden momenteel gesprekken plaats tussen UWV en de werkschool omdat de afwijzingsgrond niet conform de overeenkomst is.

De start van de Werkschool op 1 januari 2011 is niet voorspoedig geweest. Dit komt enerzijds door de weerstand onder de netwerkpartijen, die onder andere ontstaan is door de wat onhandige aanvliegroute die de Werkschool gekozen heeft. Anderzijds komt dit door problemen rondom de financieringsconstructie van de leerlingtrajecten. Vanaf mei/juni 2012 functioneert de Werkschool zoals dat oorspronkelijk bedoeld was. Vanaf dan zijn er ook versneld leerlingen aangemeld bij de regionale arbeidsdeskundigen zodat trajecten kunnen starten. Vanzelfsprekend heeft in de vakantieperiode de aanmelding en beoordeling van leerlingen opnieuw stil gelegen. De Werkschool functioneert in de uitvoering met leerlingen dus pas enkele maanden en het zal dan ook nog enige tijd duren voordat een betrouwbare meting van de doeltreffendheid kan plaatsvinden.

5 Boris: beleidsplan en uitvoering

De volgende twee hoofdstukken handelen over het pilotproject *Boris brengt je bij een baan* (hierna: Boris). In het voorliggende hoofdstuk komen het beleidsdoel, het beleidsplan en de beleidsuitvoering aan de orde. Het hoofdstuk legt de relatie tussen de beleidsplannen en de uitvoeringspraktijk bloot. De eerste paragraaf geeft het beleidsprobleem en het beleidsdoel weer. In de tweede paragraaf wordt het beleidsplan beschreven. Tot slot komt in de derde paragraaf de uitvoeringspraktijk aan bod.



Boris is een pilotproject voor het voortgezet speciaal onderwijs. In dit project hebben de kenniscentra een bijzondere rol in de toeleiding naar arbeid. Binnen het project Boris wordt het mbo-systeem van werkend leren (bestaande uit: arbeidsmarkt en beroepenoriëntatie, kwalificatiestructuur, en leerbedrijven) ingezet om leerlingen uit het voortgezet speciaal onderwijs (vso)¹ te begeleiden naar de arbeidsmarkt. In tegenstelling tot de Werkschool is Boris geen regionaal netwerk dat de belangrijkste partijen rondom de jongeren bij elkaar brengt maar eerder een methodiek voor arbeidstoeleiding.

Hierbij lag de focus op de volgende vraagstukken:

Arbeidsmarkt en beroepenoriëntatie: Bieden de gegevens over regionale arbeidsmarkt en de inhoud van beroepen goede sturing aan VSO-leerlingen om hun toekomstige mogelijkheden op de arbeidsmarkt te bepalen?

Kwalificatiestructuur: Kunnen met behulp van de kwalificatiestructuur de mogelijkheden van VSO-leerlingen in werk benoemd worden? En kunnen deze afgestemd worden met werkzaamheden in bedrijven, zodat daarop een opleiding kan worden gebaseerd, de resultaten kunnen worden gecertificeerd en een arbeidsovereenkomst kan worden afgesloten?

Erkende leerbedrijven. Bieden de erkende leerbedrijven voldoende professionaliteit in opleiden en begeleiden om vso-leerlingen tot certificering van het opleidingsresultaat en tot productie in het werk te brengen, zodat een duurzame arbeidsovereenkomst kan worden afgesloten?

Het beleidsplan van Boris is in vergelijking met het beleidsplan van de Werkschool van tevoren heel concreet uitgedacht. Bij aanvang van de pilot Boris was al bekend hoe de organisatie van de pilot (informereren van betrokken partijen, het ontwikkelen van instrumenten, de rollen van de verschillende partijen en de uitvoering van de pilot) eruit moest zien en uit welke stappen het leerlingtraject (de stappen die de leerlingen doorlopen) bestaat. In dit

¹ Het gaat om leerlingen van het vso met de kwalificatie arbeid.

hoofdstuk kunnen we daarom beleidsplan en beleidsuitvoering uit elkaar trekken in twee afzonderlijke paragrafen.

5.1 Beleidsprobleem en beleidsdoel

Zoals al in de inleiding beschreven is er een brede maatschappelijke zorg over het grote aantal jongeren dat thuis zit met een Wajong uitkering. De uitkeringslasten zijn hoog, het bedrijfsleven loopt mogelijk bruikbare arbeidskrachten mis en het gebrek aan maatschappelijke participatie brengt de jongeren in een isolement. Het Wetsvoorstel kwaliteit vso heeft tot doel het onderwijs meer opbrengstgericht te maken. Vso scholen komen daarmee voor de taak te staan om zoveel mogelijk jongeren met arbeidsmogelijkheden te leiden naar duurzame arbeidsplaatsen en daarmee samenhangend de toestroom naar de Wajong te verminderen.

Vso scholen zien mogelijkheden de arbeidsmarktkansen van de jongeren te vergroten door hen kwalificaties te laten behalen. Jongeren met een beperking beschikken vaak niet over de capaciteiten om een volledige kwalificatie te halen. In het verleden boden vso scholen de jongeren daarom de mogelijkheid om deelkwalificaties te halen waarmee ze op de arbeidsmarkt konden aantonen wat ze in huis hadden. Door invoering van de nieuwe kwalificatiestructuur (2008), waarin geen deelkwalificaties zijn opgenomen, is dit op deze manier echter niet langer mogelijk. De nieuwe kwalificatiestructuur biedt wel nieuwe mogelijkheden tot maatwerkcertificering of branchecertificering. Boris heeft het mogelijk gemaakt deze vorm van certificering uit te testen.

In het subsidieverzoek 'Bruggen bouwen tussen speciaal onderwijs, de kenniscentra en arbeidsmarkt' zijn het beleidsprobleem en beleidsdoel door SBB en Stichting Projecten Speciaal Onderwijs als volgt samengevat:

Beleidsprobleem:

Jongeren met een beperking vallen op de arbeidsmarkt sneller buiten de boot, doordat de samenleving ingewikkelder is geworden. Dit resulteert in een stijging van het aantal Wajong-uitkeringen.

Beleidsdoel:

De doelstelling van Boris is de aansluiting van jongeren van het vso op de arbeidsmarkt verbeteren door middel van de inzet van trajecten op maat bestaande uit:

- Stap 1: Loopbaanoriëntatie en beroepskeuze
- Stap 2: Inrichting en uitvoering maatwerktraject
- Stap 3: Plaatsing op de arbeidsmarkt

Uiteindelijk moet dit resulteren in minder jongeren die gebruik maken van de Wajong en meer jongeren die regulier werken.

5.2 Beleidsplan

Zoals in het begin van dit hoofdstuk genoemd is de kern van het beleidsplan:

Het door de kenniscentra inzetten van de dienstverlening voor het mbo (bestaande uit beroepsinformatie, kwalificatiestructuur en leerbedrijven) om leerlingen uit het voortgezet speciaal onderwijs (vso)¹ te begeleiden naar de arbeidsmarkt. De dienstverlening die de kenniscentra aan de vso leerlingen aanbieden, bestaat uit beroepsinformatie, de kwalificatiestructuur en de erkende leerbedrijven.

In deze paragraaf gaan we nader op het beleidsplan in. We putten hierbij voornamelijk uit de subsidieaanvraag 'Bruggen bouwen tussen speciaal onderwijs, de kenniscentra en arbeidsmarkt'.

5.2.1 Looptijd en subsidie

Het project Boris had een looptijd van 1 maart 2010 tot 1 juli 2012. SBB (voorheen Colo) en de Stichting Projecten Speciaal Onderwijs (SPSO, voorheen WEC Raad) zijn de initiatiefnemers van het project en namen de projectleiding op zich. Ze stemden daarbij af met VNO-NCW, MKB-Nederland, FNV, CNV, Crossover, UWV WERKbedrijf, MBO Raad, de betrokken directies van de ministeries van OCW en SZW en de Inspectie van het onderwijs. De kenniscentra en de deelnemende scholen voerden de activiteiten uit.

Het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap subsidieerde het project. In 2010 bedroeg de subsidie € 357.400, in 2011 € 357.400 en in 2012 €178.700.

5.2.2 Doelgroep

Op voorhand gingen SBB en Stichting Projecten Speciaal Onderwijs uit van de deelname van 10 VSO scholen en 400 jongeren. Het plan was om de scholen te selecteren op basis van tevoren opgestelde criteria. Gedacht kan worden aan spreiding over geografie, groepsgrootte, doelgroep en de clusters. De volgende verdeling is nagestreefd:

- Cluster 1: 1 school
- Cluster 2: 1 school
- Cluster 3: 4 scholen
- Cluster 4: 4 scholen

De deelnemende pilotscholen konden volgens de subsidieaanvraag naar eigen inzicht leerlingen selecteren voor het project Boris. Enige vereiste was dat de leerlingen het uitstroomprofiel arbeid hadden.

¹ Het gaat om leerlingen van het VSO met de kwalificatie arbeid.

5.2.3 De organisatie van de pilot

Volgens het ingediende subsidieverzoek was het plan om de organisatie van de pilot Boris op te delen in vier fasen:

- De informatiefase
- De ontwerpfase
- De organisatiefase
- De uitvoeringsfase

De informatiefase

In de informatiefase dienden alle betrokken partijen volgens het beleidsplan geïnformeerd te worden over hun rol en over de doelen van de pilot. Het idee was dat SPSO de voorlichting aan de vso-scholen verzorgde en dat SBB de kenniscentra voorlichtte. De overige belanghebbenden moesten door middel van een brochure ingelicht worden. Ook diende er een conferentie georganiseerd te worden.

De ontwerpfase

In de ontwerpfase dienden alle hulpmiddelen ontwikkeld te worden voor:

- De uitvoering van het leerlingtraject
- Het managen van het project
- De informatievoorziening gedurende het project en de rapportage na afloop
- De te sluiten overeenkomsten door de projectuitvoerende partijen
- De communicatie tussen de uitvoerende en belanghebbende partijen

De organisatiefase

Het beleidsplan schrijft voor dat in de organisatiefase alle partijen op hun rol werden voorbereid.

De uitvoeringsfase

In de uitvoeringsfase van de pilot doorliepen jongeren één of meerdere stappen van het Boris traject volgens het beleidsplan. Aangezien de drie stappen van het Boris traject verspreid zijn over een lange uitvoeringsperiode van de opleiding werd in het plan niet verwacht dat alle deelnemende jongeren gedurende de pilot alle stappen doorliepen.

5.2.4 Het leerlingtraject: Boris stappenplan

In theorie bestaat een Boris traject voor elke jongere uit drie stappen¹:

Stap 1: Mogelijkheden en ambities, plus match met functie (Loopbaanoriëntatie en beroepskeuze)

- Fase 1: Match persoonlijke en gevraagde competentieprofielen

Om de persoonlijke competentieprofielen van de jongeren en beroepscompetentieprofielen te matchen wordt gebruik gemaakt van een door SBB ontwikkelde kwalificatiescan. Daarbij

¹ Bruggen bouwen tussen speciaal onderwijs, de kenniscentra en de arbeidsmarkt, een project van Colo en de WEC-Raad. Dit is de titel van de subsidieaanvraag. Als projectaanvraag is gekozen voor de naam 'Boris brengt je bij 'n baan'.

worden de mogelijkheden van de leerling afgestemd op de behoeften van de arbeidsmarkt zodat arbeidsovereenkomsten na afronding van de opleiding kunnen volgen.

- Fase 2: Informatie verzamelen

De jongeren verzamelen via het beroepenportal informatie over de beroepen die uit de kwalificatiescan naar voren komen. SBB en Stichting Projecten Speciaal Onderwijs ontwikkelen begeleidingsproducten waarmee de jongeren eenvoudig door de informatie op internet worden geloodst.

- Fase 3: Snuffelstages

Door middel van een snuffelstage kunnen de jongeren het beroep van hun keuze in werkelijkheid meemaken. De kenniscentra zoeken in samenwerking met de scholen naar bedrijven waar een snuffelstage kan worden gelopen.

Stap 2: Persoonlijk plan & certificering binnen bedrijfstak en kwalificatiestructuur (Inrichting en uitvoering maatwerktraject)

Indien de jongere een keuze heeft gemaakt voor een beroep of functie zoekt het kenniscentrum in overleg met de school naar een leer/stageplaats. Als de werkgever is gevonden, wordt bekeken welke taken in het bedrijf aansluiten bij de mogelijkheden van de jongere om zo een functie voor de jongere te bepalen of te creëren (job carving). Vervolgens wordt op basis van de kwalificatiestructuren van het middelbaar beroepsonderwijs een individueel opleidingsprogramma voor de jongere opgesteld. Aan de hand van het takenpakket van de jongere is te bepalen welke elementen uit de kwalificatiestructuur de kwalificatie voor het takenpakket kunnen garanderen. De jongere worden op deze elementen uit de kwalificatiestructuur getoetst door reguliere mbo-toetsing. De bij de mbo-toetsing behorende certificaten zijn herkenbaar voor de branche en werkgever en hebben dus meerwaarde op de arbeidsmarkt in tegenstelling tot de diploma's van de vso-scholen.

Stap 3: Uitvoering (Plaatsing op de arbeidsmarkt)

Streven is om de jongere in stap 3 te plaatsen op een leerplaats die op de lange termijn omgezet kan worden in een arbeidsplaats. De Kenniscentra zorgen voor de leerplaats. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een door VNO-NCW en MKB-Nederland in samenwerking met de kenniscentra op te zetten label waarmee leerbedrijven zich kunnen aanbieden als leerbedrijf voor jongeren met een beperking.¹

Aangezien de drie stappen van het Boris stappenplan verspreid zijn over een langere periode verwachtten SBB en Stichting Projecten Speciaal Onderwijs niet dat alle jongeren gedurende de looptijd van de pilot alle drie de stappen zouden doorlopen.

¹ Het label is uiteindelijk afgeblazen vanuit werkgevers kant.

5.3 Uitvoering van de beleidsplannen

5.3.1 Looptijd en subsidie

De looptijd en de subsidie zijn niet tussentijds gewijzigd.

5.3.2 Doelgroep

Door de grote belangstelling vanuit het vso voor Boris is er voor gekozen om in 2010 niet 10 maar 13 pilotscholen te selecteren. Bij de selectie van de scholen is rekening gehouden met regionale spreiding en een vertegenwoordiging van alle clusters binnen het vso. In 2011 hebben twee scholen zich, wegens interne organisatorische redenen, teruggetrokken uit de pilot en zijn er drie nieuwe scholen voor in de plaats gekomen. De deelnemende scholen zien Boris als een mogelijkheid om kennis en contacten op te doen waarmee zij de arbeidstoeleiding van de jongeren kunnen verbeteren. Onderstaand citaat van een school illustreert dit.

"Dit type onderwijs is eindonderwijs. Leerlingen stromen na deze school uit naar (beschermde) arbeid of naar dagbesteding en niet naar een vervolgopleiding. Als school willen we er meer werk van maken om er voor te zorgen dat zo veel mogelijk jongeren uitstromen naar arbeid."

Volgens het subsidieplan konden deelnemende scholen naar eigen inzicht leerlingen selecteren voor Boris. Enige vereiste was dat de leerlingen het uitstroom profiel arbeid hadden. De vraag is of scholen ook daadwerkelijk op deze wijze leerlingen hebben geselecteerd. Uit de casestudies blijkt in elk geval dat niet alle scholen leerlingen met het uitstroom profiel arbeid hebben geselecteerd. Zo zegt een school:

"Achteraf gezien hebben wij de verkeerde leerlingen aangemeld voor Boris. Wij hebben leerlingen aangemeld die uitstromen naar VMBO-T en niet de leerlingen die uitstromen naar arbeid. Voor leerlingen die een vervolgopleiding gaan volgen, hebben de deelkwalificaties geen toegevoegde waarde en valt dus een deel van de meerwaarde van Boris weg."

Hoe dan ook is zeker dat de Werkschool en Boris ieder een andere doelgroep bedienen. De Werkschool blijkt zich te richten op jongeren die zijn uitgevallen of waar de school zich geen raad mee weet. Boris richt zich op de 'doorsnee' vso jongere met het uitstroomprofiel arbeid.

5.3.3 De organisatie van de pilot

De organisatie van de pilot is vrijwel volgens plan verlopen. Deze paragraaf beschrijft welke stappen in welk pilot jaar zijn gezet.

De informatiefase

In het eerste pilot jaar (2010) is tijdens de informatiefase vooral gewerkt aan informatie-overdracht. In het tweede pilot jaar (2011) is naast de informatieoverdracht ook ingezet op borging van het project binnen scholen.

In 2010 is binnen de informatiefase gewerkt aan de volgende activiteiten:

- Voorlichting voor de vso-scholen: Tijdens LIESA bijeenkomsten in april 2010 zijn scholen geïnformeerd over de pilot. Om de pilotscholen vervolgens te informeren over de projectinhoud en de –doelstellingen zijn twee voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd.
- Voorlichting voor de kenniscentra: Startbijeenkomst voor de kenniscentra
- Ontwerpen brochure en leaflet: Bij aanvang van het project zijn een brochure en leaflet gemaakt met een beschrijving van de pilot.
- Organisatie startconferentie: Er is een startconferentie georganiseerd met de pilotscholen, kenniscentra en alle belanghebbende partijen. Eén van de sprekers was Hans Kamps van de Werkschool.

In 2011 is gewerkt aan:

- Foldermateriaal: Er is een nieuwe folder ontwikkeld waarin concreet wordt ingezoomd op de drie fasen binnen de methodiek en wat de meerwaarde en kansen zijn van het project Boris.
- Directieoverleg scholen: Gedurende de pilot is opgemerkt dat de Boris methodiek niet altijd goed geborgd was binnen de scholen. Om hier extra aandacht aan te besteden, is een directieoverleg georganiseerd waar alle directieleden van de pilotscholen voor zijn uitgenodigd.
- Voorlichting voor geïnteresseerde partijen: De projectgroep heeft presentaties verzorgd tijdens de KAN-bijeenkomsten en Competent City.
- Media activiteiten: Vermelding in regionale en landelijke media van het werkbezoek van demissionair Staatsecretaris De Krom en van Koninklijke Hoogheid Prinses Maxima.
- Organisatie eindconferentie: Genodigde voor de eindconferentie waren de pilotscholen, kenniscentra en alle belanghebbende partijen.

De ontwerpfase

In de ontwerpfase worden hulpmiddelen ontwikkeld en beschikbaar gesteld die nodig zijn voor de uitvoering van het leerlingtraject, het managen van het project, de informatievoorziening gedurende het project en de communicatie tussen de uitvoerende en belanghebbende partijen.

In 2010 is binnen de ontwerpfase gewerkt aan de volgende ontwerpen:

- Schema stappenplan: Een schematische weergave van de stappen van het leerlingtraject.
- Kwalificatiescan en handleiding: De kwalificatiescan die het mogelijk maakt de match tussen het persoonlijke en gevraagde competentieprofiel inzichtelijk te maken (www.beroepeninbeeld.nl). Bij de kwalificatiescan is een handleiding voor de pilotscholen geschreven voor afname van de test bij de leerlingen/
- De website 'Boris brengt je bij 'n baan' (www.borisbaan.nl)
- Een communicatieplatform voor de deelnemende scholen en kenniscentra. Het platform biedt deelnemers de mogelijkheid om documenten te plaatsen, contactgegevens in te zien, discussieforums op te starten en om digitaal te vergaderen.
- Het formulier 'Boris stappenplan' waarop de pilotscholen voor iedere leerling die wordt aangemeld de resultaten per doorlopen stap kan noteren.
- Een monitorplan om de kwantitatieve resultaten van de pilot inzichtelijk te maken.

In 2011 is gewerkt aan:

- De kwalificatiescan is doorontwikkeld. De matching tussen het persoonlijke competentieprofiel en de kwalificatieprofielen bleek niet betrouwbaar genoeg. Dit is opgelost door de kwalificaties uit te breiden met talentprofielen.
- Doorontwikkeling van het monitorplan
- Het digitaalsysteem handleiding Boris. Het systeem ondersteunt iedereen die met de methodiek aan de slag wil en maakt een kwalitatief goede, herhaalde uitvoering van de Boris methodiek mogelijk.

De organisatiefase

In de organisatiefase zijn alle partijen op hun rol voorbereid.

In 2010 is gewerkt aan de volgende activiteiten tijdens de organisatiefase:

- Een communicatieplan richting het veld.
- Vier maandelijks bijeenkomsten met de pilotscholen en kenniscentra. Eén van deze bijeenkomsten was gereserveerd voor de 'Boris-aan-de-slag-dag' waarin de pilotscholen geïnformeerd zijn over de rol en functie van de kenniscentra en de kenniscentra een indruk hebben gekregen van het reilen en zeilen binnen de verschillende clusters van het VSO.
- Een bijeenkomst met de kenniscentra waarin een toelichting is gegeven op alle stappen uit het leerlingtraject. Daarnaast is ingegaan op de projectondersteuning en is een behoeftepeiling gedaan.
- Een bijeenkomst met de klankbordgroep om de leden te informeren over de voortgang van de pilot.
- Een LinkedIn omgeving voor alle leden van de klankbordgroep.

In 2011 is gewerkt aan de volgende activiteiten:

- Zes tweemaandelijks bijeenkomsten met de pilotscholen en kenniscentra. Tijdens deze bijeenkomsten hebben de scholen en kenniscentra middels speeddates kennis gemaakt. Daarnaast zijn knelpunten besproken, concrete casussen ingebracht maar ook belangrijke landelijke ontwikkelingen en stelselwijzigingen aan de orde geweest.
- Twee bijeenkomsten met de klankbordgroep om de leden te informeren over de voortgang van de pilot.
- Advisering van de initiatiefnemers van de Werkschool over de toeleiding van de jongeren naar de arbeidsmarkt middels de Boris methodiek. De Boris methodiek is namelijk als uitgangspunt gekozen voor de arbeidstoeleiding van jongeren binnen de Werkschool.
- Terugkoppeling naar de opdrachtgever, het ministerie van OCW, over de voortgang van de pilot. Deze terugkoppeling vindt mondeling en via een jaarlijkse schriftelijke voortgangsrapportage plaats.

De uitvoeringsfase

In deze fase doorlopen de jongeren de verschillende stappen van het leerlingtraject. De activiteiten behorende tot deze fase zijn gericht op het bereiken van het kwantitatieve resultaat (400 jongeren die het traject doorlopen), het bewaken van de doorlooptijd van de trajecten van de jongeren en op het documenteren van de trajecten.

In 2010 is tijdens de uitvoeringsfase gewerkt aan de volgende activiteiten:

- De pilotscholen hebben jongeren aangemeld voor Boris. De betreffende jongeren zijn opgenomen in een overzicht met alle deelnemers uit het schooljaar 2010-2011.
- De pilot scholen zijn gestart met het doorlopen van de stappen 1 t/m 3 bij de jongeren die zij hebben aangemeld. Het merendeel van de pilotscholen heeft de kwalificatiescan (stap 10) bij de geselecteerde jongeren afgenomen.

In 2011 zijn de volgende activiteiten verricht:

- De pilot scholen hebben een tweede cohort met jongeren aangemeld. Ook deze jongeren zijn opgenomen in het overzicht. Er participeerden in december 2011 314 jongeren in het project.
- Het merendeel van de scholen heeft één of meerdere keren de volledige Boris methodiek (stap 1 t/m 3) doorlopen. Er zijn 24 jongeren uitgestroomd naar een plaats op de arbeidsmarkt.
- Naar aanleiding van het monitorplan is een monitortool opgezet voor de scholen en de kenniscentra. In de tool worden alle relevante gegevens van de jongeren ingevuld.

5.3.4 Het leerlingtraject: Boris stappenplan

Volgens het beleidsplan bestaat het leerlingtraject dat de jongeren doorlopen uit 3 stappen. In deze paragraaf bekijken we hoe het doorlopen van deze stappen voor de jongeren in de praktijk in zijn werk is gegaan.

Doorlopen van de Boris stappen

Uit tabel 5.1 blijkt dat veel jongeren niet alle stappen van de pilot doorlopen. Dit heeft de volgende redenen:

- De aangemelde jongeren zaten al op een stageplek voor de start van het project Boris (waardoor stap 1 en 2 al gepasseerd zijn) of de school heeft deze stap(pen) zonder ondersteuning van Boris ingevuld. Dit wil overigens niet zeggen dat de jongeren tijdens stap 1 (en 2) niet op een vergelijkbare manier zijn begeleid. De pilot scholen zijn over het algemeen te classificeren als scholen die redelijk ver zijn op het gebied van arbeidstoeleiding. Vaak gebruikten zij dus al voor de start van Boris vergelijkbare instrumenten.
- De jongere is nog niet aan stap 3 toegekomen.
- Niet alle leerlingen die de scholen hebben aangemeld, hebben ook daadwerkelijk deelgenomen aan de pilot.

Tabel 5.1 Aantal leerlingen dat de stappen van het Boris stappenplan doorlopen heeft per school¹

Pilotschool	Cluster	Stap 1	Stap 2	Stap 3
Bartiméus	1	-	-	-
Kentalis Guyotschool	2	12	12	5
Heliomare	3	2	10	6
Het Duin	3	33	33	12
Liduina school	3	22	25	1
Mariëndael	3	12	12	5
De Brug	3	15	13	-
De Hoge Brug	3	10	10	-
Mytyschool de Hoge Brug				
Altra College	4	32	14	-
De Hilt	4	25	8	6
Mulock Houwer/ ATC Amersfoort	4	1	16	3
Odyzee College	4	15	1	-
St. Jozef	4	9	10	5
Yulius	4	-	-	-
Totaal		188	164	43

Invulling van het stappenplan

Ook de invulling van de stappen verschilt. De wijze waarop de stappen worden ingevuld, is afhankelijk van de werkwijze van de school en het kenniscentrum. De invloed van de werkwijze van de school schuilt vooral in het moment waarop zij het kenniscentrum bij de jongere betrekken (later of vroeger in het traject). De invloed van de werkwijze van de opleidingsadviseur zit in de taak en de rol die de opleidingsadviseur op zich neemt. In onderstaande kaders wordt geïllustreerd hoe de invulling van het stappenplan er uit kan zien aan de hand van twee voorbeelden. In het eerste voorbeeld heeft de opleidingsadviseur een actieve rol in de feitelijke arbeidstoeleiding van de jongere en de begeleiding van de jongere op de werkplek. In het tweede voorbeeld had de opleidingsadviseur een adviserende rol en zijn zowel de arbeidstoeleiding als de begeleiding op de werkvloer volledig opgepakt door de school.

¹ De gegevens waarop deze tabel is gebaseerd zijn niet volledig (niet alle scholen hebben goed bijgehouden/doorgegeven welke stappen de leerlingen hebben doorlopen). Toch hebben wij er voor gekozen om de tabel op te nemen in het rapport. De tabel geeft namelijk wel een indruk van de wijze waarop de scholen het stappenplan hebben toegepast.

Voorbeeld 1:

De jongere is aan het begin van stap 2 door de school aangemeld bij het kenniscentrum. Na de aanmelding is de opleidingsadviseur gaan kennismaken op de school. De opleidingsadviseur heeft al daar uitleg gegeven over wat het kenniscentrum voor de school en de jongere kan betekenen en heeft een intakegesprek gevoerd met de school en de jongere. Vervolgens is de opleidingsadviseur, conform de wensen van de school en de jongere, op zoek gegaan naar een leerwerkplek bij een erkend leerbedrijf. De begeleiding door de opleidingsadviseur is op de leerwerkplek gecontinueerd. De opleidingsadviseur was aanwezig bij het eerste gesprek tussen de jongere, de school en de werkgever en ook nadien heeft de opleidingsadviseur verschillende gesprekken bijgewoond. De opleidingsadviseur diende tevens als aanspreekpunt voor de werkgever. Indien de werkgever met vragen zat over de begeleiding van de leerling richtte de werkgever zich tot de opleidingsadviseur. Indien nodig nam de opleidingsadviseur vervolgens contact op met de school.

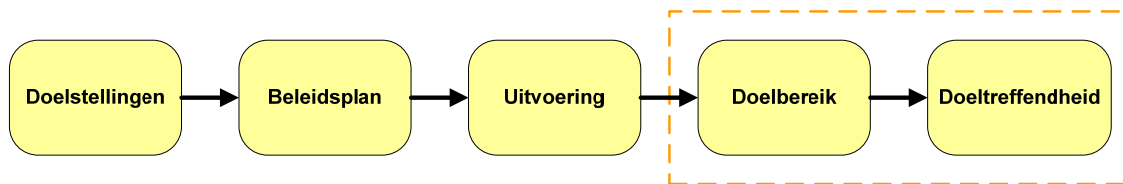
Voorbeeld 2:

Het kenniscentrum is door de school ingeschakeld pas nadat de jongere stap 3 van het Boris traject had doorlopen. De school heeft het kenniscentrum ingeschakeld om de jongere deelkwalificaties te laten behalen. De opleidingsadviseur heeft hierin enkel een faciliterende rol gehad en heeft de jongere noch de werkgever direct begeleid. Zowel de werkgever als de jongeren hebben zelfs nooit kennis gemaakt met de opleidingsadviseur.

In het volgende hoofdstuk kunnen we lezen tot welke resultaten de hierboven beschreven uitvoering van Boris hebben geleid.

6 Boris: doelbereik en doeltreffendheid

Het tweede hoofdstuk over Boris staat in het teken van de resultaten van Boris. We maken daarbij onderscheid tussen doelbereik en doeltreffendheid. Het doelbereik geeft aan wat de resultaten zijn van de inzet van Boris. De doeltreffendheid geeft weer of hiermee ook het beoogde effect *de aansluiting van jongeren van het vso op de arbeidsmarkt verbeteren* (de doelstelling van Boris) is bereikt en of dit het exclusieve gevolg is van de inzet van Boris. Het hoofdstuk is opgeknipt in twee paragrafen. De eerste paragraaf staat in het teken van het doelbereik van Boris. De tweede paragraaf behandelt de doeltreffendheid.



6.1 Doelbereik

In deze paragraaf komen de resultaten van de pilot aan de orde. Eerst bekijken we welke scholen deelnamen aan de pilot en hoeveel leerlingen zij ieder hebben aangemeld. Vervolgens kijken we naar de uitstroomcijfers van de leerlingen.

6.1.1 Aantal deelnemende scholen en jongeren

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de deelnemende scholen per schooljaar en het aantal door de scholen aangemelde leerlingen. Totaal hebben 16 vso scholen (voornamelijk cluster 3 en 4) deelgenomen aan Boris. Twee van hen hebben het project voortijdig verlaten, drie anderen zijn later ingestapt. In totaal hebben de scholen 355 leerlingen aangemeld voor het project. Dit is iets minder dan de in het beleidsplan voorgenomen 400 leerlingen.

Tabel 6.1 Het aantal aangemelde leerlingen

Pilotschool	Cluster	2010-2011	2011-2012	Aantal leerlingen
Bartiméus	1	X	X	10
Kentalis Guyotschool	2	X	X	12
Heliomare	3	X	X	34
Het Duin	3	X	X	33
Liduina school	3	X	X	36
Mariëndael	3	X	X	12
De Brug	3		X	39
De Hoge Brug	3		X	10
Mytyschool de Hoge Brug	3		X	4
Altra College	4	X	X	39
De Hilt	4	X	X	37
Mulock Houwer/ ATC Amersfoort	4	X	X	24
Odyzee College	4	X		22
St. Jozef	4	X	X	25
Yulius	4	X	X	18
Totaal				355

In tabel 6.1 is te zien dat het aantal aangemelde leerlingen varieert per deelnemende school: van 4 vanuit Mytyschool de Hoge Brug tot 39 voor het Altra College en De Brug. Het gemiddelde ligt op 23 leerlingen per school.

6.1.2 Uitstroomcijfers

De jongeren die hebben deelgenomen aan Boris zijn nog niet allemaal in de derde stap van het stappenplan (plaatsing op de arbeidsmarkt) beland, zie tabel 5.1 in het vorige hoofdstuk. In onderstaande tabel staan de uitstroomcijfers van de jongeren die wel in de derde stap zijn beland.

Tabel 6.2 Uitstroomgegevens van de leerlingen

Pilotschool	Clus-ter	In tra-ject	Arbeid en BBL-oplei-ding	Ver-volg-oplei-ding	WSW	Dag-beste-ding	Overi-ge uit-stroom
Bartiméus	1			9			1
Kentalis Guyotschool	2	2	8		1	1	
Heliomare	3	20	5	1	4	4	
Het Duin	3	22	6	1	2	2	
Liduina school	3	30	1		4		
Mariëndael	3	5	4	3			
De Brug	3	30	5				4
De Hoge Brug	3	10					
Mytyschool de Hoge Brug	3	4					
Altra College	4	9	5	14			11
De Hilt	4	13	11	7	1	2	3
Mulock Houwer/ ATC Amersfoort	4	16	2				6
Odyzee College	4	21	1				
St. Jozef	4	11	9	2			3
Yulius	4	6	5	1			6
Totaal		178	62	38	12	9	56

In haar eindrapportage concludeert SBB op basis van bovenstaande cijfers dat 51,2% van de leerlingen is uitgestroomd naar arbeid of een BBL-opleiding met een leerwerkovereenkomst. SBB berekent dit percentage door te bekijken het aantal leerlingen dat uitstroomt naar arbeid of een BBL-opleiding af te zetten tegen het aantal leerlingen dat uitstroomt naar arbeid, een vervolgopleiding, de WSW of dagbesteding ($((62/121) \times 100 = 51,2\%)$). SBB neemt de groep 'overige uitstroom' dus niet mee. SBB neemt deze groep niet mee omdat deze leerlingen het traject voortijdig hebben moeten eindigen door externe redenen, zoals justitiële plaatsing, psychiatrische opnamen, verhuizing etc.

In onze optiek geeft het wel meenemen van de groep 'overige uitstroom' een beter beeld van de resultaten van het project Boris. De externe redenen die tot het voortijdig beëindigen van de trajecten hebben geleid zijn onderdeel van de problematiek waar deze doelgroep mee te maken heeft. Het zijn onder andere deze externe factoren die het lastig maken om de jongeren te laten uitstromen naar arbeid. Wanneer de groep 'overige uitstroom' wel wordt meege-nomen ligt de uitstroom naar arbeid of een BBL-opleiding op 34,5% ($((62/177) \times 100 = 34,5\%)$). In onderstaande tabel is de uitstroom naar arbeid of een BBL-opleiding van de pilot per cluster weergegeven.

Tabel 6.3 Percentage jongeren dat uitstroomt naar cluster

Cluster	Uitstroom	Arbeid of BBL- opleiding	Percentage
Cluster 1	9	0	0%
Cluster 2	10	8	80%
Cluster 3	46	21	45,7%
Cluster 4	89	33	37,1%
Totaal	177	62	34,5%

Binnen het cluster 1 zijn geen leerlingen uitgestroomd naar arbeid. Binnen de geringe groep van cluster 2 onderwijs zijn 8 van de 10 leerlingen uitgestroomd naar arbeid of een BBL-opleiding. Binnen het cluster 3 onderwijs is dat 45,7% en binnen het cluster 4 onderwijs is 37,1%.

Aandachtspunt bij bovengenoemde uitstroomcijfers is dat niet duidelijk is in hoeverre de uitgestroomde leerlingen de verschillende stappen van het Boris traject hebben doorlopen. Zoals eerder genoemd, is uit de casestudies gebleken dat een aantal scholen niet alle aangemelde leerlingen ook daadwerkelijk met de Boris methodiek hebben begeleid en/of de samenwerking met een kenniscentrum hebben opgezocht voor die leerlingen.

De uitstroomcijfers van Boris vergeleken met die van het vso in het algemeen

De projectgroep Boris heeft in haar eindrapportage ook de uitstroomresultaten van het vso opgenomen, zie tabel 6.4. Jaarlijks stromen 6500 leerlingen uit het vso. De helft van deze groep (52%) stroomt direct of indirect in de Wajong. De andere helft (48%) vindt zijn weg naar werk of een opleiding of gaat iets anders doen.

Tabel 6.4 Uitstroomcijfers leerlingen vso

Cluster	Indirecte in- stroom Wa- jong	Directe in- stroom Wa- jong	Werk, oplei- ding, anders	Totale uit- stroom
Cluster 1 & 2	40 (1%)	260 (4%)	200 (3%)	500 (8%)
Cluster 3	400 (6%)	1500 (23%)	700 (11%)	2600 (40%)
Cluster 4	1000 (15%)	200 (3%)	2200 (34%)	3400 (52%)
Totaal	1440 (22%)	1960 (30%)	3100 (48%)	6500 (100%)

Bron: Eindrapportage Boris brengt je bij 'n baan.

Van de Boris leerlingen stroomt $57\% \left(\frac{100}{177} \times 100 \right)$ uit naar werk of een opleiding. Dat percentage ligt dus hoger dan van het vso in het algemeen. Het is echter de vraag of deze vergelijking betekenisvol is. Boris richt zich namelijk op leerlingen met het uitstroomprofiel arbeid en niet op leerlingen van het vso in het algemeen. Het is aannemelijk dat het uitstroomcijfer naar 'werk, opleiding of anders' voor de groep leerlingen met het uitstroomprofiel arbeid hoger ligt dan het uitstroomcijfer van het vso als geheel. Het vso als geheel omvat namelijk ook leerlingen met het uitstroomprofiel dagbesteding.

6.2 Doeltreffendheid

De doeltreffendheid van Boris geeft weer in welke mate de doelstelling van Boris is behaald. De doelstelling van Boris luidt het verbeteren van de aansluiting van jongeren van

het vso op de arbeidsmarkt. Om te bepalen of de aansluiting is verbeterd dienen de uitstroomcijfers van de pilot idealiter te worden afgezet tegen de algemene uitstroomcijfers van vso leerlingen met het uitstroomprofiel arbeid. Helaas zijn deze cijfers niet beschikbaar. In dit hoofdstuk bepalen wij daarom aan de hand van kwalitatieve gegevens de doeltreffendheid van de pilot Boris. Vervolgens komen meerwaarde en verbeterpunten aan de orde.

6.2.1 Doeltreffendheid

Om een uitspraak te kunnen doen over de doeltreffendheid van Boris hebben wij de scholen in de in de casestudies (n=6) gevraagd of de uitstroomcijfers van hun leerlingen zijn verbeterd door deelname aan Boris. De helft van de scholen gaf aan dat zij inschatten dat de uitstroomcijfers van de school dankzij de inzet van Boris zijn verbeterd. De andere helft van de scholen gaat er vanuit dat de uitstroomcijfers niet zijn veranderd door deelname aan Boris.

Dat de uitstroomcijfers volgens de helft van de scholen niet zijn verbeterd wil niet zeggen dat deze scholen ook niet vinden dat de arbeidsmarktkansen van de jongeren niet zijn verbeterd dankzij Boris. Twee van pilot scholen die zeggen dat Boris de uitstroomcijfers niet direct heeft verbeterd, zegt ook dat de arbeidsmarktkansen van de jongeren wanneer zij van baan moeten of willen wisselen, vergroot zijn door het behalen van deelkwalificaties. Dit betekent dat bijna alle scholen die deelnamen aan de casestudie bevestigen dat deelname aan Boris de arbeidsmarktpositie van de jongeren verbetert.

Boris heeft volgens de scholen vooral toegevoegde waarde voor jongeren die de potentie hebben om in het vrije bedrijf aan de slag te gaan. Binnen het cluster 3 onderwijs gaat het om 35-40% van de leerlingen. Binnen het cluster 4 onderwijs ligt dit percentage hoger.

6.2.2 Meerwaarde van Boris

Het merendeel van de zes scholen die wij in het kader van de casestudies hebben gesproken is van mening dat deelname aan Boris de arbeidsmarktpositie van de jongeren kan verbeteren. Hieronder geven we per stap van het Boris stappenplan aan waarin de meerwaarde van het traject Boris zit:

Stap 1: Loopbaanoriëntatie

- Scholen werken vaak met een aantal standaard uitstroomrichtingen waaruit de jongeren kunnen kiezen. Door het contact met de kenniscentra zagen zij dat er veel meer mogelijkheden zijn voor jongeren met een beperking.
- Ook bleek dat sommige standaard uitstroomrichtingen niet geschikt zijn. Doordat de arbeidsmarktkansen van de jongeren binnen deze richtingen slecht zijn.

Op onze school is 'zorg' een van de mogelijke uitstroomrichtingen. Door Boris weten we nu dat de arbeidsmarktkansen van jongeren met een beperking binnen de zorg slecht zijn. In de zorg wordt vaak minimaal mbo niveau 2 vereist. Onze jongeren kunnen hier niet aan voldoen.

Stap 2: Inrichting en uitvoering maatwerktraject

- De leerwerkbedrijven die zijn aangesloten bij de kenniscentra vormen een uitbreiding op het netwerk van scholen onder werkgevers. Scholen die zelf niet zo'n uitgebreid netwerk hebben profiteren hier uiteraard meer van dan scholen die zelf al een uitgebreid netwerk hebben.

Over het algemeen maken we vooral gebruik van ons eigen uitgebreide netwerk onder werkgevers. Het feit dat er de mogelijkheid is gebruik te maken van dit netwerk is wel een eyeopener voor ons.

- Doordat de jongere op het leerwerkbedrijf wordt begeleid door een daarvoor opgeleide leermeester verloopt de begeleiding over het algemeen gestructureerder dan op niet-leerwerkbedrijven. Voor de jongeren is het daardoor gemakkelijker om iets op te steken tijdens de stage. Jongeren met een beperking hebben hier veel baat bij.

Mogelijk kunnen leerwerkbedrijven de jongere beter begeleiden dan niet-leerwerkbedrijven, maar veel is ook afhankelijk van de persoon die de begeleiding op zich neemt.

Het kenniscentrum introduceerde de school en onze leerlingen bij werkgevers en ondernemersplatforms. Zo hebben wij bijvoorbeeld de kans gekregen om ons te presenteren bij een winkeliersvereniging van een winkelcentrum hier in de buurt. Daaruit krijgen we nu allemaal stageplekken voor onze leerlingen. Dat was zonder Boris nooit gelukt. Wij zijn een kleine school dus op jezelf kom je daar niet binnen.

- De mogelijkheid tot het behalen van door de deelkwalificaties

Het behalen van deelkwalificaties verbetert de arbeidsmarktpositie van de jongere. Zolang de jongere op zijn huidige werkplek blijft zitten, hebben de deelkwalificaties geen meerwaarde. De huidige werkgever stelde het behalen van de kwalificatie ook niet als vereiste bij het in dienst nemen van de jongere. Maar, mocht de jongere in de toekomst op zoek gaan / moeten naar een andere baan dan vergroten de deelkwalificaties zijn kansen op de arbeidsmarkt zeker.

Stages hadden voorheen, behalve het opdoen van praktijkervaring, niet echt een concreet doel. Door deelname aan Boris is dat nu anders en is het doel het uitdrukkelijk behalen van op de arbeidsmarkt erkende kwalificaties. Boris zorgt daarmee voor een competentie- en kwalificatiegerichte benadering van de stage. De stage leidt daarmee ook echt ergens toe, en leidt ook echt ergens voor op. De opleiding wordt zo afgesloten met voor werkgevers herkenbare eindtermen: mbo1 zegt vrijwel alle werkgevers iets, terwijl maar weinig werkgevers zich iets kunnen voorstellen bij een VSO diploma.

Boris stelt jongeren in staat met branchecertificaten na een aantal jaar een (vrijwel) volledig diploma bij elkaar te 'sprokkelen'. Bij deze leerlingen zie je vaak dat ze nog niet zijn uitgeleerd als ze op hun 20^{ste} van school gaan.

Stap 3: Plaatsing op de arbeidsmarkt

- Kenniscentra benaderen de arbeidstoeleiding van de jongeren op een zakelijke manier waardoor het gemakkelijker is om een stageplaats om te zetten in een betaalde baan.

De kenniscentra hebben dit tijdens de pilot op de scholen weten over te brengen. Gaandeweg de pilot zijn scholen zichzelf meer gaan zien als partner van de bedrijven. Zij worden zich er meer bewust van het feit dat de bedrijven toegevoegde waarde hebben voor hun leerlingen, maar ook dat ze met hun leerlingen de bedrijven iets te bieden hebben. Ze durven zich daardoor zakelijker op te stellen.

Daarnaast noemden de scholen dat het stappenplan van Boris hen hielp om de arbeidstoeleiding van de jongeren te structureren. Vaak waren de scholen zelf al bezig met arbeidstoeleiding. Het project Boris heeft ze geholpen om die aanpak te structureren.

6.2.3 Verbeterpunten

De verbeterpunten betreffen allen algemene punten en zijn dus niet te classificeren naar stap van het stappenplan. Onderstaande punten zijn genoemd door de scholen, de kenniscentra en de werkgevers

- Kennis van de doelgroep: De opleidingadviseur van de kenniscentra zijn volgen sommige scholen onvoldoende bekend met de doelgroep. Gevolg daarvan kan zijn dat ze voor de doelgroep ongeschikte werkplekken selecteren of dat ze situatie verkeerd inschatten. Onderstaand voorbeeld illustreert het laatste.

"Op de werkplek was het niet duidelijk of de stageplek omgezet kon worden in een baan. De leerling kon niet tegen deze onzekerheid en ging op school en thuis allerlei ongewenst gedrag vertonen. De opleidingsadviseur begreep dit niet en vond het niet nodig om de werkgever te vragen om duidelijkheid te laten verschaffen."

- Strengere regie door de projectleiding: Een ander door de scholen genoemd verbeterpunt is dat de projectleiding van Boris best iets sterker de regie zou mogen voeren. Nu zijn de contacten met het kenniscentrum afhankelijk van het initiatief en de proactiviteit van de school en moet de school zelf veel uitzoeken. Onderstaand citaat weerspiegelt bovenstaande.

"Wij zijn helemaal niet bekend met de kenniscentra, en de kenniscentra niet met het VSO. Daar had de projectleiding van Boris wel iets meer in kunnen begeleiden en steunen."

- Ontbreken van regionaal netwerk: Doordat Boris een landelijke pilot is waaraan slechts een klein aantal scholen deelneemt zet de pilot niet aan tot regionale samenwerking tussen scholen. Regionale samenwerking biedt de mogelijkheid om een leerling een onderwijs traject te laten volgen op andere scholen. Op die manier kan het onderwijs aanbod waarvan jongeren gebruik kunnen maken, verbreed worden.
- Volgens sommige werkgevers wordt de waarde van de deelkwalificaties in sommige branches overschat door de kenniscentra en de scholen. Onderstaande voorbeelden geven dit weer.

"Het is de vraag of deze jongeren uiteindelijk duurzaam aan de slag kunnen in de supermarktbranche, met name wanneer zij ouder en dus duurder worden. In deze branche zijn uiteindelijk

hogere kwalificaties nodig dan mbo-1 om het hogere salaris dat samenhangt met een hogere leeftijd te kunnen terugverdienen. Dat lukt vaak niet als vakkenvuller, dan moet iemand echt doorgroeien. Binnen andere branches, zoals de bouw, speelt dit minder: daar is op langere termijn meer werk voor oudere, laaggekwalificeerde werknemers. Er moet bij de inzet van een Boris traject dus beter gekeken worden naar het eindpunt. Als dat eindpunt mbo-1 of lager is, moet je eigenlijk op zoek naar een branche waarin werknemers met dit kwalificatieniveau ook op langere termijn duurzaam aan de slag kunnen.

Voor mij is een papiertje niet zo belangrijk. Ik kijk of de jongere zijn werk goed doet. Kan hij dat, dan mag hij blijven.

7 Samenhang tussen de Werkschool en Boris

Vanaf het begin van zowel Boris als de Werkschool is duidelijk dat de twee samenhang met elkaar moeten vertonen. Dat is door OCW als opdrachtgever benadrukt en uitgedrukt in de deelname van de kenniscentra in het betuur van Stichting de Werkschool. In dit hoofdstuk gaan we in op de samenhang tussen de Werkschool en Boris.

7.1 Samenhang in de praktijk

Bij aanvang van de Werkschool was het idee dat de methode Boris (binnen de bredere dienstverlening van de Werkschool) gebruikt wordt voor de toeleiding naar werk van de werkschooljongeren. De toeleiding houdt in dat het Boris stappenplan wordt doorlopen bestaande uit de drie stappen:

- loopbaanoriëntatie en beroepskeuze;
- inrichting en uitvoering van maatwerktrajecten;
- plaatsing op de arbeidsmarkt.

De kenniscentra verlenen de noodzakelijke ondersteuning bij het doorlopen van het stappenplan. Of de jongeren gebruik maken van de methode Boris en of zij alle onderdelen nodig hebben is ter beoordeling aan de werkschoolregisseur die de individuele trajecten van de jongeren bewaakt en de risico's daarin beheerst.

In de praktijk blijkt dat het Boris stappenplan weinig wordt ingezet door de werkschoolregisseurs. Tijdens de gesprekken met deelnemers van netwerkpartijen van de Werkschool kwam naar voren dat de meeste gesprekspartners nog onbekend zijn met de 'Boris' methodiek. Enkelen gaven aan het een goede methodiek te vinden vanwege de concrete stappen die het doorloopt en sommigen achten Boris een methodiek die goed toepasbaar is binnen de Werkschool. Anderen hanteren hun eigen methodiek voor het uitstippelen van de weg naar werk voor de leerlingen die zijn aangemeld bij de Werkschool.

7.2 Verschil in aanpak

Dat het Boris stappenplan in de praktijk weinig wordt ingezet komt doordat de aanpak van de Werkschool en Boris op een aantal punten ver uit elkaar ligt. Dit heeft voor een belangrijk deel te maken met de verschillen tussen de leerlingen die deelnemen aan beide methodieken. Daarnaast verschilt ook de wijze waarop een 'match' tussen werkgever en werknemer tot stand komt.

Type leerlingen

Aanvankelijk was het idee van de Werkschool om de begeleiding van de jongeren op te pakken terwijl de jongere nog op school zit en de jongeren vervolgens op de werkvloer verder te laten leren. Gaandeweg blijkt echter dat de jongeren onder begeleiding komen van de Werkschool als zij de school (voortijdig) verlaten / verlaten hebben. Dit maakt de jongeren per definitie minder geschikt voor de arbeidsmarkttoeleiding via de Boris systematiek. Ook is duidelijk dat de Werkschool een oudere doelgroep bediend dan Boris. Veel werk-

schooll leerlingen zijn 17, 18 – jarigen of nog ouder. Voor de Boris systematiek is de verbinding met school essentieel. De school dient om praktische redenen betrokken te zijn bij Boris (bijvoorbeeld voor ondersteuning van de leerling bij het behalen van kwalificaties) en om financiële redenen (indien de leerling verbonden is aan een school kunnen publieke middelen ingezet worden om de begeleiding door het kenniscentrum te financieren). Over het algemeen is duidelijk geworden dat de werkschooll leerlingen een lager niveau hebben dan de Boris leerlingen.

De plaatsing

De Werkschool en Boris hebben verschillende aanvliegroutes. De Werkschool begeleidt zoveel mogelijk eerst naar werk en bekijkt vanuit de werksituatie van de leerling welk traject de leerling verder het best kan volgen (stages, behalen branchecertificaten etc.). Deze aanpak verschilt met die van de kenniscentra. Zij nemen meer tijd om te komen tot een goede match tussen werkgever en jongeren. Daarbij wordt dikwijls een functie op maat gecreëerd of wordt een opleidingstraject ingezet. De kenniscentra geven aan dat zij zich ten opzichte van de leerwerkbedrijven in hun netwerk niet kunnen veroorloven om de jongeren zonder dit eerst zorgvuldig af te wegen te plaatsen met het risico dat de plaatsing snel stuk loopt.

7.3 De Werkschool en Boris in samenhang bekeken

Ondanks bovengenoemde verschillen tussen de Werkschool en de Boris methodiek, hebben beiden sterke punten die ze van elkaar kunnen gebruiken. Hieronder geven we weer op welke wijze en onder welke voorwaarden dit mogelijk zou zijn.

Loopbaanoriëntatie

Eén van de meerwaarden van Boris is de oriëntatie op de loopbaan voordat gestart wordt met een stage- en/of werkplek bij een werkgever. Bij de Werkschool daarentegen vindt de plaatsing bij een werkgever soms plaats voordat eerst uitgebreid is gekeken wat een leerling nu echt wil of kan. De kans bestaat dat dit laatste tot een teleurstelling leidt bij de werkgever en/of de leerling. Wellicht is de wijze waarop de loopbaanoriëntatie bij Boris plaatsvindt ook toepasbaar op de Werkschool zodat regisseurs hiervan gebruik kunnen maken. Dit heeft tot gevolg dat er vooraf aan de plaatsing van een werkschooll leerling meer inzicht in de loopbaankansen en -mogelijkheden van de leerling ontstaat. Uiteraard speelt hierbij het eerder opgemerkte verschil in type leerling. Het niveau van werkschooll leerlingen is vaak zodanig laag dat het vooral gaat om ervaring op doen met een gering aantal (werknemers)vaardigheden. Hierbij is de branche of het soort bedrijf waarbij dit gebeurt (schoonmaak, magazijn, winkel etc.) ondergeschikt aan het type werkzaamheden (de vloer vegen, koffie zetten etc).

'Schoolse' aanpak

Door de systematische aanpak in drie stappen lijkt de Boris systematiek beter te passen in schoolse systemen dan de werkschoolmethodiek. Ook is de toegevoegde waarde door het werken met branchecertificaten wellicht duidelijker voor de scholen. Boris is dan ook een concept dat tot minder weerstand bij de scholen heeft geleid dan de Werkschool. De Werkschool kan hier haar voordeel mee doen.

Kennis van doelgroep

De regisseur van de Werkschool beschikt over het algemeen over een goede kennis van de doelgroep. Deze kennis is niet alleen opgedaan met de werkschoolleerlingen, maar ook vanuit hun werkervaring in het verleden.¹ Het gebrek aan kennis van de doelgroep is juist als een verbeterpunt genoemd van de opleidingsadviseur van Boris trajecten. Op dit punt zou meer kennisuitwisseling moeten plaatsvinden, zodat beiden op dit punt een gelijk in-gangsniveau hebben.

Regionale samenwerking

Een verbeterpunt van Boris is dat de pilot niet aanzet tot regionale samenwerking. Dit komt vooral omdat slechts een aantal scholen deelneemt aan de pilot, waardoor ook het aantal andere netwerkpartners beperkt blijft. Voor een goed functioneren van de Werkschool is als voorwaarde genoemd dat alle regionale netwerkpartijen, waaronder niet alleen scholen, maar ook jeugdzorg, gemeenten en werkgeversverenigingen zouden moeten deelnemen. Dit bevordert namelijk de mogelijkheden voor de leerling en daardoor kan er ook geput worden uit een groter netwerk van werkgevers. In veel regio's waarbij (bijna) aansluiting is met de Werkschool is inderdaad een groot aantal netwerkpartijen aangesloten. Wellicht kan voor toepassing van de Boris methodiek hierbij aansluiting worden gevonden.

Regiefunctie

Scholen die met Boris werken geven aan dat het soms ontbreekt aan een duidelijke verdeling van rollen tussen de stagebegeleider van school en de opleidingsadviseur van het kenniscentrum. Mogelijk kan de regisseur van de Werkschool bijdragen aan het verduidelijken van de rolverdeling. De regisseurs van de Werkschool dient als onafhankelijk regisseur immers de rollen te verdelen en ondersteuning te bieden aan de betrokken partijen.

Branchecertificering

Boris is gericht op het behalen van branchecertificaten. De branchecertificaten vormen een erkenning van de door de leerling behaalde resultaten die op een voor de bedrijven herkenbare manier worden vastgelegd. Ook voor de Werkschool jongeren kan het behalen van branchecertificaten toegevoegde waarde hebben. Echter, het verschil in niveau van de leerling is hierbij opnieuw van belang. Branchecertificering is in principe altijd mogelijk maar de toegevoegde waarde van het certificaat is afhankelijk van de zowel het niveau waarop de jongere functioneert als de branche waarin hij werkzaam is.

¹ De regisseurs hebben veel ervaring met arbeidstoeleiding van deze groep jongeren.

8 Leerpunten voor de toekomst

In de voorgaande hoofdstukken zijn de resultaten van de tussenevaluatie uiteengezet. In dit hoofdstuk willen we onze belangrijkste conclusies en leerpunten voor de toekomst van de Werkschool en Boris weergeven.

8.1 De Werkschool

Het is duidelijk dat er bij de verschillende regionale netwerkpartners absoluut behoefte is aan een constructie als de Werkschool om jongeren uit de doelgroep te begeleiden naar de arbeidsmarkt. Alle partijen erkennen het belang om juist voor deze doelgroep in een samenwerking van relevante partijen te voorzien in een maatwerktraject. Ook al houden veel regionale netwerkpartijen zich met de begeleiding van de doelgroep bezig, allen concentreren zij zich op een deel van het traject. Er is doorgaans geen enkele partij in het veld die het gehele traject voor de leerling overziet en aanstuurt. De Werkschool vult in dit opzicht een lacune op en verdient het zeker om als concept te worden toegepast. Hierbij moet dan wel rekening gehouden worden met de voorwaarden genoemd in paragraaf 3.6.

We hebben echter kunnen zien dat lang niet alle partijen positief zijn over de Werkschool en ook niet alle regio's ervoor kiezen samen te gaan werken met de Werkschool. Dit heeft de volgende redenen:

- Randvoorwaardelijke redenen die de Werkschool niet altijd aangerekend kunnen worden;
- De presentatie en voorlichting door de Werkschool;
- Het ontbreken van een uitgewerkte methodiek.

Randvoorwaardelijke redenen die de Werkschool niet aangerekend kunnen worden

Sommige wettelijke kaders hebben een negatieve invloed op de medewerking van partijen aan de Werkschool. Een eerste punt hierbij is de financieringsconstructie. De reguliere financiering van de Werkschool komt niet uit extra middelen, maar moet gebeuren uit samenvoeging, herschikking en een gecoördineerde inzet van bestaande geldstromen. De belangrijkste financieringsbronnen komen uit het domein van het onderwijs en het domein van re-integratie en werk.¹ Het gevolg van deze financieringsconstructie is dat UWV een belangrijke financier is van de werkschooltrajecten. Daarnaast is er sprake van cofinanciering, bijvoorbeeld door scholen, de gemeente of een andere partij. De financieringsafspraken met UWV waren niet vanaf de start van de Werkschool van kracht. Dit had te maken met verantwoordingsisen van UWV: gelden voor re-integratie en voorzieningen moeten apart geormerkt zijn. De administratieve organisatie was hierdoor niet klaar om de administratie rondom werkschoolleerlingen te kunnen invoeren. Uiteindelijk heeft UWV de benodigde 'ontschotting' van gelden kunnen realiseren en de uitvoeringstechnische zaken kunnen organiseren. De vertraging heeft belemmerend gewerkt op de Werkschool in de regio's. Financiering speelt vanzelfsprekend een belangrijke rol voor potentiële deelnemers bij de beslissing om al dan niet aan te sluiten bij de Werkschool.

¹ Kamps. H. (2011). Projectplan De Werkschool: "Aan de slag in de arbeidsmarktregio's".

Om daadwerkelijk trajecten te kunnen starten, meldt de Werkschool de leerlingen aan bij UWV. De arbeidsdeskundigen van UWV beoordelen vervolgens of de leerlingen in aanmerking komen voor de Werkschool. Ook deze beoordelingen kosten tijd en ook blijkt dat de arbeidsdeskundigen een verschillende aanpak hanteren bij deze beoordeling, hierdoor volgt soms onverwacht een afwijzing van een leerling. Ook dit zorgt voor extra vertraging voordat daadwerkelijk van start kan gaan.

Een vergelijkbaar knelpunt deed zich voor bij scholen om te beslissen aan te sluiten bij de Werkschool en als cofinancier op te treden. Wettelijk gezien mogen vso scholen zich niet met re-integratie bezighouden. Het is voor hen daarom heel lastig om hiervoor gelden vrij te maken. Dat sommige vso scholen zich wel richten op re-integratie heeft te maken met een prioriteitsstelling vanuit de school zelf en niet omdat ze daar middelen vanuit het ministerie voor ontvangen. In de perceptie van veel scholen vormen wettelijke regels over de tijd die leerlingen aan arbeidstoeleiding mogen besteden een belemmering om deel te nemen aan de Werkschool, zoals:

- het wettelijk vastgestelde aantal contacturen van 1040 voor werkschoolleerlingen;
- de eis dat vso scholen haar leerlingen niet meer dan 50% van een week stage mogen aanbieden.

Vanaf augustus 2013 - met het van kracht worden van de wet Kwaliteit vso – is arbeidstoeleiding wel tot een officiële taak van vso. Daarmee zijn ook andere obstakels voor scholen om deel te nemen van de baan.

Uit het bovenstaande komt naar voren dat het financieren van de Werkschool vaak een probleem is. Het is wenselijk dat betrokkenen in de regio meedenken over het oplossen hiervan. Een deel van het probleem heeft mogelijk te maken met arbeidstoeleiding wat wettelijk gezien nog geen taak van de vso scholen is. Wellicht is het mogelijk een oplossing te zoeken in de sfeer van overheveling van geld van scholen naar de Werkschool. Scholen hebben geen kosten meer aan leerlingen die niet meer naar school gaan, maar wel naar de Werkschool. Hierdoor kunnen zij het 'bespaarde' geld overhevelen naar de Werkschool.

De presentatie en voorlichting van de Werkschool

Zoals naar voren is gekomen, heeft de Werkschool bij de presentatie van haar concept aanvankelijk niet de juiste snaar geraakt bij potentiële netwerkpartners. Sterker nog, regelmatig wekte het juist tegenzin om er bij aan te sluiten. Dit had te maken met:

- Bestaande vooroordelen van de netwerkpartners, met name van de scholen, ten opzichte van het concept Werkschool;
- De Werkschool heeft zich te weinig gericht op het gezamenlijke optrekken met de regionale netwerkpartijen, waardoor verkeerde beeldvorming ontstond;
- Te weinig concrete informatie over het concept Werkschool;

Het is belangrijk dat de Werkschool in haar voorlichting benadrukt dat de Werkschool een *partner* is van de aanwezige netwerkpartijen om het gezamenlijke doel, namelijk een verbetering van de arbeidsmarktoeleiding voor deze doelgroep, te bereiken. De Werkschool moet zeker niet overkomen als een instituut dat de lakens komt uitdelen. 'Wederzijds vertrouwen' is hierbij het sleutelwoord. Dit vertrouwen krijgt de regisseur als er gesprekken plaatsvinden met verschillende samenwerkingspartners om te bespreken wat er al aanwezig is, wat nog mist en wat ze daarbij zouden verwachten van de Werkschool. Hierbij heeft de

Werksschool de mogelijkheid haar expertise op dit vlak duidelijk te maken door met ideeën te komen over de verdere aanpak, waarmee de regionale partijen de toegevoegde waarde van de Werksschool inzien.

De Werksschool heeft veel van bovenstaande, door de netwerkpartners, geuite kritiek ter harte genomen en de presentatie en voorlichting over de Werksschool daar op aangepast.

Het ontbreken van een uitgewerkte methodiek

Het is overigens ook belangrijk dat de Werksschool heel concreet de uitgewerkte methodiek uiteenzet, waar zij mee werkt. Aan de hand van een methodiek is duidelijk voor iedereen welke stappen er gezet worden en welke toegevoegde waarde de Werksschool kan bieden aan de netwerkpartners. Als dit helder op papier staat is het direct duidelijk voor alle betrokkenen.

Uiteindelijk is de rol van de regisseur die van 'spin in het web' van al bestaande netwerken en door de regisseur gevormde nieuwe netwerken. De regisseur moet zorgen voor:

- Een overzicht van alle beschikbare voorzieningen en ketenpartners in de regio waar de jongere voor in aanmerking komt of mee te maken kan krijgen. Dit betekent dat de beschikking over een goed netwerk van groot belang is.
- Een maatwerktraject voor de jongere. Dit betekent dat het hebben van een goede kennis van de problematiek van de jongere van belang is om een passend plan van aanpak te maken.
- De begeleiding van de jongere bij het vinden en behouden van een baan. Er is goede kennis van de arbeidsmarkt nodig en ook moet er, zeker bij de start van de baan of stageplek, tijd beschikbaar zijn om de jongere te helpen met het aanleren van werknemersvaardigheden.

8.2 Boris

Boris is een methode die leerlingen op een gestructureerde manier perspectief biedt om een plek op de arbeidsmarkt te vinden. Door de inzet van een uitgebreide beroepsoriëntatie krijgt de leerling en zijn omgeving een uitgebreid inzicht in de mogelijkheden van de leerling, waar vervolgens doelgericht aan gewerkt kan worden. Daarnaast zorgt een breed netwerk van door de kenniscentra erkende leerbedrijven, intensieve begeleiding en de mogelijkheid tot het behalen van branchecertificaten ervoor dat duurzame plaatsing bij een reguliere werkgever uiteindelijk mogelijk is. De leerling met een grote afstand tot de arbeidsmarkt bemachtigt op deze manier een volwaardige plaats in de maatschappij.

Om echter het meest effect te kunnen bereiken van de inzet van Boris is het belangrijk dat Boris niet een project blijft maar geborgd wordt in het beleid. Met dat doel zou ook de wettelijke taak van de kenniscentra uitgebreid moeten worden naar het vso. Als dat niet gebeurt, is de kans groot dat de samenwerking tussen scholen en kenniscentra ophoudt.

8.3 Tot slot

Voor de leerlingen van de Werkschool en in iets mindere mate voor de leerlingen van Boris geldt dat de weg naar de arbeidsmarkt lang is. De netwerkpartijen moeten zich ervan bewust zijn dat er steeds hele kleine stapjes gemaakt kunnen worden richting deze arbeidsmarkt, waarbij ook af en toe een terugval moet worden ingecalculeerd. Het is in elk geval duidelijk dat er intensieve begeleiding nodig is voor elke leerling, maar ook voor de werkgever. Deze begeleiding mag niet stoppen nadat de leerling een paar maanden in dienst is bij een werkgever.

De begeleiding moet ook in een intensief nazorgtraject van zelfs enkele jaren – en zonodig langer – voorzien. Dit is uiteraard een behoorlijke kostenpost, maar deze moet wel in relatie tot de kansen van de doelgroep worden gezien. De kosten van de begeleiding van dergelijke leerlingen wegen niet op tegen de maatschappelijke kosten die samenhangen met deze doelgroep als zij het uiteindelijk niet redden in een reguliere werkomgeving. Een jongere die in een beschermde omgeving gaat werken, kost de maatschappij ruim € 20.000,-¹ per jaar en een jongere die niet werkt en levenslang een uitkering heeft, kost de maatschappij ook veel geld. Bovendien werkt een uitkering zonder dagelijkse verplichtingen niet positief op het algemeen welbevinden van het individu. Behalve verveling en somberheid komen mensen ook vaker terecht in het criminele circuit. Ook dit heeft negatieve consequenties voor de maatschappij.

¹ De netto kosten bedragen gemiddeld € 23.939 per sw-plaats in de periode 1998-2002 uit: SEOR, *Kosten per SW-plaats, februari 2005*.

Panteia
Bredewater 26
PO BOX 7001
2701 AA Zoetermeer
The Netherlands
tel: +31 79 343 01 00
fax: +31 79 343 01 01
info@panteia.nl
www.panteia.nl

